

Nr 222.

Av herr **Lindhagen** angående internationell överenskommelse om ett världsspråk.

Trälär råda över oss, ingen finnes
som rycker oss ur deras hand.

Profeten Jeremias.

Det finnes en fråga, som är född med segerhuva. Behovet av dess lösning är nämligen lika överväldigande och klart som solens ljus. Verkningsarna måste bli lika omskapande som boktryckerikonstens uppfinning. Kanske är det därför motståndet från allt gammalt är så orubbligt.

Befrielsen.

Denna fråga är världsspråksfrågan. När jag nu återupptager den, sker det blott för att i denna lilla vrå av världen må tagas ännu ett spadtag för framflyttande av skyttegravarna. Dessutom vilar på bågen en ny pil. Även den bör i sin mån utnyttjas. Det gäller ju en framstöt för folkens befrielse ur trälöden under språkgränsernas uråldriga ofärd i livskampen med en blind statskonst vid styret.

Alltid skall i mitt minne livligt bevaras en episod från den internationella socialdemokratiska kongressen i Köpenhamn år 1910. Mer än tusen ombud från de flesta länder voro församlade. De tre privilegierade språkfamiljerna tyskan, franskan och engelskan dominerade dock fullständigt. De tyska, franska och engelska deltagarna voro jämte ombud från andra främmande nationaliteter placerade nere i den stora salen. Varje anförande på ettdera språket tolkades sedan till de båda andra, men också endast till dessa. På läktaren sutto de talrika representanterna för skandinaverna. De voro till största delen oförmögna att följa med överläggningarna och än mer att göra sina betydande erfarenheter gällande. Vid själva avslutningen inträffade emellertid något. Bland tacksägelserna till de danska värdarna framfördes utom ordningen svenskarnas och norrmännens erkänsla på svenska. Skandinaverna, som för första gången kände sig hemma, reste sig ofrivilligt och applåderade oavlatligt, våldsamt. Närmast som ett uttryck, föreföll det, för ett inre behov att giva tillkänna sin existens. För första gången blev det alldeles tyst bland de ganska bullrande skarorna nere i salen, dödstystnad uppstod därnere. Man blickade förundrad och andäktig på samma gång mot de stormande läktarna. Språkfamiljernas överklass hade upptäckt underklassen däruppe, ett nytt folk.

Genom denna tilldragelse slog världsspråksfrågan såsom en blixtned i mitt medvetande. Med begagnande av de utvägar, som stått till buds, har jag sedan för frågans främjande under årens lopp bland annat fram-

fört många framställningar till de svenska statsmakterna. Detta har skett i den övertygelsen att konsten att rätt styra staterna och världen måste i någon mån inläras och utövas även från de platser, där denna styrelse äger rum. Tyvärr gör sig för närvarande snarare en motsatt mening gällande. Tiderna måste emellertid förändras och påminnelser få följaktligen icke saknas. Eljest inträffar icke något av betydelse inom överskådliga tider.

*Världsspråks-
frågans inne-
börd.*

Beträffande frågans innebörd hänvisas till framställningarna därom i de tidigare motionerna. Det gäller icke modersmålets avskaffande utan borttagande av språkgränserna genom att vid sidan av nationalspråken ställa ett av alla inlärt världsspråk. Därigenom kunna andarna omsider förbrödras. Språkgränsernas hets till ekonomiska och militära fejder försvinner. De olika nationerna, små likaväl som stora, kunna göra sitt inflytande behörigen gällande. Individernas möjligheter vidgas ofantligt. Deras utkomstmöjligheter ökas, deras synkrets vidgas, deras självkänsla stärkes och klasskillnaderna hävas på en viktig punkt. De internationella förhandlingarna bliva icke ett privilegium för tre nationer eller gynnade individer. Tillträdet står öppet för alla på samma gång förhandlingarna bliva överkomliga, fruktbarare och tidsbesparande. Demokratierna i de olika länderna kunna på ett normalt sätt finna varandra. Vetenskapen, tekniken och handeln behöva av samma anledning världsspråket. Alla behöva det.

Skolorna kunna äntligen lättas från en börda. Den mångspråkiga undervisningen kan till gagn för annan förbisedd kultur nedbringas till rimliga proportioner. Då kanske även kan tagas behörig hänsyn till andra språk än de tre europeiska språk, som under skydd av ett obehörigt privilegium tillvällat sig ensamma den oriktiga benämningen kulturspråk.

Motståndet.

Motståndet mot denna solklara angelägenhet ligger i människans konservativa natur. Därför överensstämmer det med naturlagarna, att obekymradhet för saken är utbredd bland alla partiets ledande män. Visserligen mest inom konservativa kretsar. Men även inom vänstern är uppståndet manstarkt. Även där kämpas för närvarande företrädesvis om ekonomiska fördelar. I andliga ting, i allt som går till grunden av tingen, äro vi tämligen eniga om att motsätta oss en sådan vägledning. Den passar oss icke och således ej heller världsspråksrörelsen.

Ett hinder är också, att personer i ledande politiska ställningar icke göra sig det minsta besvär att studera denna fråga. Från sina höga poster komma de endast med sitt nej. Under offentliga debatter liksom i enskilda samspråk röjer sig deras obekantskap med ärendet i de mest kuriösa föreställningar. Världsspråkstanken har därför att tillika kämpa mot den ofta totala okunnigheten i världens nuvarande utrikespolitiska ledning i högre såväl som lägre befattningar.

Det gäller då att vända sig till de djupa leden inom alla samhällslager, om vilkas välfärd här är fråga. Det är bland de obefordrade den stora

idén får söka sin vakthållning. Under nuvarande förhållanden möter dock även detta växande svårigheter i följd av de svikande förhoppningarna om parlamentarismen. Funktionarismens återtagande av makten sker på bekostnad av de meniges upplysning och självständighet.

Härtill kommer en lärorik omständighet. Av erfarenhet har jag funnit, att det största aktiva motståndet kommer oftast från dem, som lärt sig mer eller mindre något av de tre privilegierade europeiska språken. Detta oberoende av partiställning. Behärska de i någon mån två eller alla tre, bliva de ännu omedgörligare. Den nuvarande generationen internationella politiker tillhör gemenligen någon av de tre privilegierade språkgrupperna eller har med möda och kostnad lärt sig något av dessas språk. De hava därför svårt att förlika sig med tanken att skänka erkännande och utrymme åt ett språk, som de i regel ej kunna och ej heller tänka lära sig. Detta avslöjar, att det är den goda viljan, som saknas i tillräcklig mån. Där den finnes, brukar det finnas en väg. Det är medkänslan för andra, för de många, för alla, ur vilken framfärd växer fram. Vår tid skapar ingen mentalitet för en sådan medkänsla. Därför frysa värbroddarna bort och vissnepolitiken gör sig stor och mäktig på ödemarkerna.

Det gives emellertid en fast utgångspunkt. Det nuvarande tillståndet är ostridigt olidligt och blir värre med tiderna. Många motståndare medgiva det, de andra våga ej förneka det. Vid sådant förhållande måste väl rimligtvis något åtgöras i syfte att få till stånd ett världsspråk.

De flesta motståndare svara, att ingenting bör eller kan åtgöras. Vi böra i detta fall liksom i så många andra lägga armarna i kors och vänta på ödet. Några tillägga, att engelskan kommer över alla folk småningom av sig självt. Om detta sker efter tusen eller tiotusen år inlåter man sig icke på. Icke heller klargöres, om det fortfarande blir allenast en benådad överklass eller ock alla folks djupa led, som vederfaras denna omvandling. Andra föreställa sig, att det är tillräckligt eller det enda utförbara, om menige man i de olika länderna småningom i tidernas längd få lära sig något engelska, franska eller tyska. Men de begrunda ej vidare missförhållandet uti detta magra resultat, de tala icke om varför andra språkfamiljer, stora och små, skola ständigt undanskjutas, de reflektera ej över de djupa ledens möjligheter och de taga i regel försiktigt nog inget eget initiativ.

Dessa ståndpunkter äro uppenbarligen liktydiga med uppgivelse. Mänskligheten får leva kvar i sitt växande elände även på denna punkt, till dess solen slocknar.

Den, som känner för saken och följaktligen vill någonting, går till handling. En väg är att börja nedifrån och förena de enskilda i allt större sammanslutningar om den utväg, som de själva praktisera. De hava instinktivt avstått från att försöksvis bilda organisationer för att såsom världsspråk genomföra ett visst nationalspråk. Däremot råder en

Ett gammalt nationalspråk eller ett nybildat världsspråk.

livlig verksamhet för inlärande av esperanto och i åtskillig mån även ido (reformesperanto). Företrädarna för dessa språkgrupper äro emellertid eniga om, att ett uppsving för tanken kräver medverkan och beslut även av staternas officiella målsmän. Till dem måste man därför vända sig. Det är för mycket begärt, att dessa skola kunna omedelbart bestämma sig för ett visst språk. Först måste fastslås, att ett världsspråk är behöfligt. Därefter måste överläggas om själva språket, huruvida det bör vara ett gammalt nationalspråk eller ett nybildat världsspråk samt i båda fallen vilket språk, som bör få företräde.

Denna liksom föregående framställningar i riksdagen avser en sådan »förutsättningslös» utredning. Det är bara bra, om var och en, som tilltror sig, dessutom lägger fram på förhand sin mening om språkvalet. För min del ansluter jag mig nu som tillförne till de flesta sakkunnigas mening, att endast ett nybildat, logiskt och lättlärt språk är möjligt och kan få den avsedda betydelsen.

Den allmänna meningen är också på det klara med, att esperanto och ido fylla måttet. De äro för övrigt icke längre några konstspråk utan båda och i all synnerhet esperanto »ett levande språk för ett levande folk» såsom det engelska vetenskapssamfundets kommitté uttryckte sig. Folkförbundets nedannämnda rapport framställer saken på samma sätt. Dessa språk vitsordas allmänt också hava en logisk och begriplig byggnad, som utgör den bästa grundval för undervisning och studier i de oregelbundna nationalspråken. De äro ock lättlärdade till skillnad från de senare och kunna således bliva en tillhörighet för mänskligheten och icke blott för ett större eller mindre antal privilegierade. Detta senare är den springande punkten. Det gäller att skänka något till folken och ej blott till deras styresmän.

Ett nationalspråks upphöjande till världsspråk är också vida bättre än det nuvarande tillståndet. Nationalspråken äro dock slumpvis tillkomna och fyllda med bristande logik, oregelbundenheter och annat krångel. De kunna icke bli annat än högeligen konstgjorda språk för alla, som icke hava dem till modersmål. För övrigt inläres även modersmålet genom minnesövning. De första lektionerna givas av modern, då hon lutar sig över barnets vagg. Därför kallas det modersmålet. Redan namnet angiver således, att det icke är barnets språk utan en annans språk, som konstmässigt inläres hos barnet. Även de levande nationalspråken äro ibland tillkomna till och med genom rena bearbetningar. Det tyska riksspråket lär hava skapats från olika munarter av en kommitté. Det ryska riksspråket lär en ensam man på samma sätt tillverkat.

Till detta kommer att ett nationalspråks upphöjande till världsspråk måste vara en politisk omöjlighet. Andra nationer, särskilt de större, skulle icke vilja underkasta sig ett sådant herravälde, som detta gynnande av en viss nations språk skulle medföra över de andra nationerna. Detta vitsordas

ock nedan av folkförbundets rapport och det engelska vetenskapssamfundets kommitté.

Bland nationalspråk har engelskan tydligen ett visst företräde på grund av dess större spridning och enklare grammatika. Liksom de övriga nationalspråken är det dock politiskt omöjligt och alltför svårt och tidsödande att lära av de menige inom de stater, där engelskan ej är nationalspråk. Därtill kommer den viktiga omständigheten, att engelskan är ett barbariskt språk, därför att det icke uttalas såsom det skrives. Det vore verkligen ett slående uttryck för vår tids andliga fattigdom, om det gav eftervärlden och dess milliarder skolbarn ett världsspråk, som är så illa byggt på en fundamental punkt. Under några föredrag förra hösten i Nordamerika berörde jag på tal om världsspråksfrågan även detta barbari. Vid alla tillfällena utbrast publiken i instämmande munterhet och vid ett tillfälle applåderades livligt.

En och annan genmäler undvikande, att nämnda brist i engelska språket väl kan avhjälpas med tiden. Ingen nation kan dock tvingas att ändra sitt talspråk efter skriftspråket. Det senare måste rättas efter uttalet. I engelskan betyder detta, att de flesta ord måste i skrift genomgå en kollrig omvandling. Det engelska språket blir förvandlat till en lump hög med utplånande av de gamla latinska rötterna och sambandet med andra nationalspråk. En sådan gåva böra de kommande årtusendena undanbedja sig. Det engelska språket självt kommer säkerligen att aldrig underkasta sig en sådan förnedring.

I sökandet efter skäl för avböjandet av det nybildade, lättlärdade världsspråket, plägar ofta tanklöst anföras, att det skulle komma att uttalas så olika i skilda länder, att man till sist ändå icke kunde förstå varandra. Men skulle icke detta ännu mer inträffa med det istället förordade inlärandet av engelska, franska eller tyska. Kan icke då sägas, att den nuvarande undervisningen i dessa främmande språk i de skilda länderna bör vara än mer ändamålslös. Det enkla konstspråket måste tvärtom vara lättare att sammanhålla för hela världen, därför att det inläres och uttalas precis, såsom det skrives, ej drabbas av några traditionella dialekter och är fritt särskilt från engelskans och franskans svårlärda uttal i strid mot skriftspråket.

Från dem, som ej ägnat något intresse åt världsspråksfrågan och dväljas inom den värld, där kunskap i främmande språk är ett privilegium för ett jämförelsevis litet antal bland de högre eller intellektuella klasserna, möter man merendels en invändning avspeglande nämnda miljö. Det viktigaste säger man är, att genom inlärande av franska, engelska eller tyska blir man delaktig av det inlärdas språkets litteratur och folkets kultur. Herr Hagman kallade detta under debatten år 1924 i andra kammaren »ett bildningssnobberi» med erinran, »att man från deras sida, som ej anse sig ha behov av att något göres i fråga om detta språkproblem, icke fäster sig så mycket vid, huruvida det finnes andra samhällsgrupper,

som ha ett mycket stort behov av att något göres beträffande detta problem.» Man kommer nästan att tänka på den eleganta societetsdamen, som ligger på sin soffa med en cigarrett i ena handen och en fransk roman i den andra. Det är lyckligtvis så, att kulturen exempelvis hos svenskarna bor inom deras eget bröst och icke i London, Paris eller Berlin. Det blir också en ensidig kultur, som hänvisas till ett enda främmande lands litteratur och får stå oberörd av de hundratals andra ländernas litteratur. Framför allt är väl detta ett tal utan innehåll, då vi veta att för närvarande de allra flesta människorna inom en nation även inom de högre samhällslagren icke alls ha tillfälle att fördjupa sig i ett enda främmande lands litteratur genom studier på originalspråket.

Detta tillstånd kommer att under ööverskådliga tider fortfara, även om man lyckas höja dessa privilegierades antal med hundratals procent. Vilka vidder öppna sig däremot icke med ett språk, som kan inhämtas på ett överkomligt sätt av alla och i alla länder. Det bereder för varje land tillfälle för de flesta medborgare att samspråka med besökande från alla andra länder. Det bereder ock dessa medborgare möjlighet att kunna taga sig fram i alla andra länder, komma i beröring med alla samhällsklasser samt få kännedom om livet och förhållandena var som helst på jordklotet. En otroligt mycket större kunskapskälla än utsikten allenast att i lyckligaste fall kunna läppja något på ett enda främmande språks litteratur.

Motståndarna till ett logiskt och lättlärt världsspråk invända ofta att det ej kan användas i litteraturen. En sådan brist upphäver icke i och för sig språkets nödvändighet. Tvivlet är emellertid även i denna punkt ej grundat på sakkunskap. En gärna hyst förmodan utesluter benägenhet till erkännande, att till och med ett senapskorn i god jord och väl vårdat kan växa ut till ett träd. Den engelska regeringens moderna språkkommitté, som förordade en särskilt beredning, uttalade ock, att naturligtvis intet artificiellt språk kunde äga ett naturligt språks individualitet, associationer och inneboende tjusning. Det vore därför osannolikt att något artificiellt språk kunde ha stort litterärt värde. Men dessa saker, sade kommittén, äro icke behövlige för handeln eller för vetenskapen, för vilkas säkerhet, precision och omsorgsfull utarbetning äro huvudfordringarna.

I fråga om det litterära värdet svarades mot nämnda förmodan från esperantister exempelvis följande:

»Det kommer tiden att utvisa. Ehuru mycket har gjorts för att rikta esperantos litteratur och måhända ingenting som hittills producerats är av högt litterärt värde, saknas dock icke tecken, som tyda på, att allteftersom språket utvecklas, författare komma att framträda, vilkas alster kunna bli av utmärkt litterär förtjänst. Utan tvivel är språket kapabelt till vidsträcktaste möjliga bruk i denna riktning. Det har rikedom, precision och smidighet i makalös grad. Det kan uttrycka tankens finaste subtiliteter. Bildens träffsäkerhet, stilens skönhet, framställningssättets poesi, uttryckets omväxling och exakthet, beskrivningens kraft och styrka, dessa äro den litte-

rära förtjänstens grundbeståndsdelar, och för desamma erbjuder esperanto fullt spelrum.»

Detta yttrades år 1918. Sedan dess har esperantos och idos litteratur ökat avsevärt med både översättningar av de yppersta litteraturalster och originalarbeten.

Till sist, det kan väl ej vara förnuftigt, att fortfarande belasta mänskligheten med en arbetsbörda många gånger större än vad som behövs. Detta blir fallet med varje nationalspråks upphöjande till världsspråk. Det brittiska vetenskapsamfundets kommitté betonar denna synpunkt.

Folkförbundets rapport med begärd utredning har kommit till samma resultat. I den yttras bland annat följande:

»För att fullgöra sitt uppdrag har generalsekretariatet tillställt alla medlemmarna av Nationernas förbund ävensom kompetenta organisationer frågeformulär och likaledes upplåtit sina lokaler åt en internationell konferens om esperantoundervisning i skolorna, vid vilken konferens regeringarna i sexton stater, kommunala och skolmyndigheter samt undervisningsanstalter i tjugunått länder voro officiellt representerade. Denna fackkonferens, som av Ecole des Sciences de l'Education (J.-J. Rousseau-Institutet i Genève) sammankallats i syfte att vinna vetenskaplig objektivitet, har lämnat sekretariatet en viktig del av dess bevismaterial rörande esperantoundervisning.

Vid sidan av svaren på frågeformulären angående gjorda experiment och de resultat, som vunnits genom esperantoundervisning i skolorna, har sekretariatet mottagit och mottager fortfarande en mängd aktstycken och förslag med hänsyn till det allmänna problemet om ett internationellt språk. Betydande skandinaviska sammanslutningar ha föreslagit, att engelskan skulle antagas som världshjälpsspråk. Amerikanska föreningar ha föreslagit återupplivande av latinet. Man har också underställt oss förslag till nya språk, såsom occidental, parlamento, neo-latina, och försök till reformer av esperanto, såsom ido och esperantido. Man har understundom anhållit, att sekretariatet skulle upprätta ett slags språklig domstol för att bedöma de föreslagna språkens respektive förtjänster. Vi ha med allvarlig uppmärksamhet undersökt alla dessa dokument och försökt att inhämta upplysningar om alla sidor av frågan.

Följande anmärkningar torde intressera delegeradeförsamlingen. Det är tydligt, att problemet om ett internationellt språk har en praktisk och en språklig sida. Det räcker icke att bestämma, vilket som är det bästa möjliga språket, såvida man nu kan finna ett allmängiltigt kriterium; man måste icke blott finna ett språk, som allmänt anses fylla vissa fordringar, man måste också få detta officiellt antaget och undervisat i skolorna. Här böra erfarenheten, det redan vunna anseendet, litteraturförrådet och lärarekrafterna, tagas i betraktande. Man kan icke begära att regeringarna skola inlåta sig på ett rent teoretiskt äventyr.

Ur denna synpunkt är det tydligt, att vissa föreslagna språk, såsom engelskan och latinet, erbjuda stora fördelar, men olägenheterna vid desamma springa genast i ögonen. Franska språket, som är ett beundransvärt litterärt språk och som spelar en förstarangsroll vid de diplomatiska förbindelserna i Europa, kan också göra anspråk på allmänt erkännande. Dessa två diplomatspråk, franskan och engelskan, skola helt visst fortfarande spela en viktig roll vid förbindelserna mellan intellektuella kretsar. Å andra sidan ser spanskan, som är det officiella språket i sju stater i Europa och

Amerika, sitt anseende växa för varje dag. Att vilja upprätta ett nationalspråks överhöghet över alla de andra vore att vidröra en alltför ömtålig fråga.

Latinet har åtminstone den fördelen, att det är ett neutralt språk ur politisk synpunkt, om än icke ur religiös, men detta språk är svårt att tillägna sig, varför det är föga tillgängligt för folkmassorna, och dess ordföråd har sedan länge upphört att motsvara det moderna livets krav. För att återge latinet dess forna ställning som praktiskt dugligt internationellt språk måste man godtyckligt utöka dess ordföråd och förenkla dess grammatik. Många beundrare av Ciceros språk se i så fall långt hellre, att man väljer ett konstgjort språk, än att man rör vid det klassiska latinet.

Ett konstgjort språk saknar en sekellång historisk och litterär traditions anseende, men dess ordföråd kan likväl helt lånas från existerande språk och sålunda komma i åtnjutande av denna tradition. Å andra sidan kan det vara oändligt mycket lättare att lära sig än ett nationalspråk, vars grammatik vimlar av oregelbundenheter. Under årens lopp kan det bli allt böjligare och rikare, i synnerhet om talangfulla författare och talare begagna det, men dess användning förblir alltid sekundär, inskränkt till undantagsvis förekommande förbindelser mellan personer av olika nationer, alltså en användning av praktisk och konventionell karaktär, föga ägnad att konkurrera med språk med historisk kultur.

Språkvetenskapens framsteg ha lett till en ganska enhetlig uppfattning om ett sådant språks kvalifikationer. Alla de senaste förslagen från och med esperanto likna varandra mycket och äro baserade på samma principer: ett ordföråd hämtat från element gemensamma för Europas och Amerikas moderna språk, en till ett minimum reducerad grammatik, latinskt alfabet och förenklad stavning. Skiljaktigheterna mellan de senaste systemen äro så små, att flera, såsom ido och esperantido, te sig helt enkelt som modifikationer av esperanto.

Det skulle vara förhastat att uttala ett bestämt omdöme om dessa jämförelsevis oviktiga olikheter. De finna sin enkla förklaring i en något olika utgångspunkt, i det några, såsom occidental eller ido, fästa stor vikt vid den verkan, som texterna i fråga ha på en oförberedd västerländsk läsare, medan andra, såsom esperanto, snarare söka att förverkliga ett maximum av enkelhet för alla folk genom att även taga hänsyn till svårigheterna för österländska folk. Esperantido och occidental äro tillkomna efter ido, och i sin kritik förebrå deras författare ido för att vara 'snarare ett steg tillbaka än framåt i förhållande till esperanto, vars grammatik det har gjort mera invecklad'.

Svårigheten är den, att språkmännen, ehuru i allmänhet eniga om principerna, ha olika meningar — stundom mycket starkt skilda — ifråga om enskildheter i tillämpningen, vilka kanske förefalla dem viktigare i teorien än vad de äro i praktiken.

De föreslagna reformerna i t. ex. ido och esperantido strida mot varandra på många punkter, och när man studerar deras historia, befarar man, att om nu en kommitté av teoretici, lik den som 1907 föreslog ido, sammanträdde i våra dagar, skulle den formulera ännu ett nytt förslag till förändringar, som efter några år i sin tur skulle kritiseras och så vidare i all oändlighet. Världen har intresse av att få *ett enda* hjälpspråk, icke två eller tre, och ur praktisk synpunkt är det mindre risk att taga ett, som har bakom sig någon erfarenhet och som förvärvat en början till tradition samt äger garanti för varaktig enhetlighet.

En så framstående institution som engelska vetenskapssamfundet kom, sedan det undersökt olika förslag och förkastat latinet, till den slutsatsen, att esperanto och ido voro bägge två lämpliga ur språklig synpunkt och att det icke kunde träffa valet mellan dessa två. Andra organisationer, såsom handelskammaren i Paris och finska riksdagen, ha funnit ido vara en onödig tillkrångling och uttalat sig för esperanto. De internationella föreningarnas världskongress i Bryssel år 1920 anbefalldes alla anhängare av ett internationellt språk att samlas kring esperanto.

Det förefaller visst och säkert, att det kan finnas mer än en lämplig form, och att det vore för djärvt att påstå, att den ena eller den andra utan motsägelse är överlägsen på alla punkter. Detta är en fråga, som avgöres ur social eller geografisk synpunkt snarare än genom vetenskaplig värdesättning, och det som i den enes ögon är en brist är ofta en fördel i den andres.

Generalsekretariatet har fått i uppdrag att studera frågan i synnerhet ur praktisk synpunkt på grundvalen av fakta och särskilt undervisningen i esperanto i skolorna. Det förefaller sekretariatet, som om fördelen vore på det språks sida, som redan har ett stort antal anhängare och som bestått det prov, som ligger i användningen. Esperanto är helt säkert det konstgjorda språk, som i allra rikligaste mått talats på universella kongresser, under sammankomster av alla slag, på resor, i internationella byråer och till och med på teatern. Detta ger åt detsamma en karaktär av levande språk, som saknas hos system, vilka blott och bart äro skriftspråk. Det har blivit möjligt att på detsamma ge uttryck åt känsla. Efter trettiofem år har språket börjat få en viss stil. Det finnes några författare och talare, som använda det med kraft och till och med med elegans. Dess klangfullhet erinrar dessutom en smula om de sydländska språken, tack vare betoningen på näst sista stavelsen och vokaländelserna.

Ur litteraturmaterialets synpunkt äger esperanto ett bibliotek på omkring 4,000 tryckta verk, översättningar eller original, tidskrifter och publikationer av alla slag, läroböcker och lexikon på nästan alla språk och en stab av kompetenta lärare i ett ganska stort antal länder. Vad det ännu saknar är tekniska lexika i åtskilliga viktiga ämnen. Det finnes redan esperantolexika för kemi, farmaci, mekanik, navigation, botanik, men lexika för elektricitet, fysik och geologi saknas. Esperantoakademien borde utan uppskov gå i författning om utarbetande av dessa lexika. Bristen på finansiella resurser synes vara förnämsta orsaken till detta dröjsmål.

Vad språkets allmänna, icke tekniska ordförråd (la langue courante) beträffar, har esperanto hittills varit ytterst försiktigt med att skapa nya ord av fruktan att bli för komplicerat, men författarna rikta så småningom ordförrådet, och akademien inregistrerar de ordstammar, som vinna största framgången. Allt det arbete, som gjorts, även det utanför esperantos område liksom av dess motståndare, som kritiserat det, skulle kanske kunna användas för ytterligare utveckling av språket. Undersökningar av Peano (det internationella ordförrådet), de Saussure (Esperantido) och L. de Beaufront (Ido) kunna lämna esperantoakademien nyttiga bidrag till dess framtida lexikon».

En svårighet är stridigheterna mellan esperanto och ido. Det kan anses klart numera, att alla andra förslag äro ur räkningen. Ingen av ledningarna för de två språken vill giva vika. Icke heller lyckas man träffa överenskommelse om gemensam aktion. Hellre nästan synes saken få för-

*Esperanto
eller ido.*

falla, vilket dock lyckligtvis ej kan ske. En uppgörelse är dock så mycket mer på sin plats, som bägge språken bygga på samma grund, Zamenhovens skapelse.

Förhållandet är, att esperanto är äldre och redan därigenom fått mera vind i seglen. Det kan, såsom folkförbundets sekretariat yttrar, redan anses hava dokumenterat sig såsom ett levande språk. Det talas allmänna i olika länder än ido. Även inom det vetenskapliga begrundandet är man mångenstädes ej vidare benägen att i allo lämna ido ett större vitsord för vetenskaplighet. Många vederhäftiga personer, som praktiserat de båda språken, uttala den meningen, att esperanto är något lättare att lära och lämpar sig bättre för allmänheten genom sin större smidighet. Dessa stridiga förhållanden synas från deras sida, som intressera sig för saken, påkalla en uppfordran till de båda riktningarna att nu förena sig i handling.

Vid ett sammanträffande år 1925 i Schweiz med några ledare av en världsspråksförening, som anslutit sig till ido, föreslog jag, att idisterna medgäve, att esperanto lades till grund för det första världsspråket med en eller annan förändring, som man kunde komma överens om. Sedan bleve det lättare att i fortsättningen vidtaga de förbättringar i språkets detaljer, som av erfarenhet påkallades. De nämnda förespråkarna för ido sade sig vara benägna för en sådan kompromiss.

Skulle ej heller ett sådant samförstånd kunna ernås, får det överlämnas åt den internationella överenskommelsen att skilja mellan de båda riktningarna. Om även denna lösning ej ställes i snar utsikt, återstår, synes mig, för de språkligt neutrala ingen annan utväg än att gå fram för esperanto, såsom beprövat och mest ägnat att samla en världsoption. Efterkommande stå ju alltid öppet att göra förbättringar.

Det engelska vetenskapssamfundets kommitté (sid. 18) yttrade uti denna punkt:

»Det är påfallande, att det blott kan bli ett världsspråk, och det synes därför vara av stor betydelse, att schismen mellan de två språkens antagonister blir hävd så snart som möjligt. Kommittén har lyckan att hava fått försäkran från det *brittiska esperantoförbundet och Storbritanniens internationella språkförening (ido)*, att de äro villiga att antaga förändringar i sina språk, vilka kunna förordas av en opartisk, sakkunnig och auktoritativ församling. Med hänsyn till det faktum, att dessa språk hava mycket gemensamt, i det att ido är grundat på esperanto, synes det förnuftigt att hoppas, att bemödanden av en sådan församling skola krönas med framgång. Enhet är en väsentlig sak, och det vore beklagligt, om ett förslag att ena nationerna lede skeppsbrott genom splittring inom lederna.»

Den engelska regeringens moderna språk-kommitté yttrade i denna punkt:

»Ett universalspråk tarvar stabilitet, och denna kan icke ernås med mindre en vidsträckt internationell överenskommelse kommer till stånd. I närvarande stund förstå vi, att ido, vilket må vara eller icke vara esperanto överlägset, sätter i fara en sådan allmän samstämmighet, som esperanto har tillkämpat sig.»

I Finland har riksdagen ägnat två långa debatter åt det internationella språket. Den har två gånger voterat anslag till befrämjande av offentlig

undervisning i esperanto i Finland och avslagit en framställning om understöd även åt ido med den motiveringen, att man på detta område borde befrämja enhet och icke splittring.

Folkförbundets sekretariat har också uttalat sig för esperanto (sid. 8 och 22).

I maj 1925 hölls en esperantokongress i Schweiz. På enskilt initiativ kom därvid till stånd ett sammanträffande mellan esperantister och idister för att diskutera en gemensam aktionslinje. Det har sagts mig från ido-håll, att förhandlingarna strandat därpå, att esperantisterna icke velat giva med sig på en enda punkt. De senare lära, enligt vad meddelats mig, intaga den ståndpunkten, att det ej är lämpligt att nu vidtaga någon förändring i esperanto. Den rätta tidpunkten kommer, när världsspråket blir en officiell angelägenhet och föremål för internationell överenskommelse. Då böra slutliga överläggningar äga rum och eventuellt kvarstående tvistepunkter lösas genom internationellt avgörande.

Det synes uppenbart, att det senare är under nuvarande förhållanden den framkomliga vägen.

En fråga, som icke saknar betydelse, är benämningen för språket. När man försökte nalkas den officiella världen med sina böner, kom även opportunisterna på programmet. Det förklarades här och var, att frågan gällde icke ett »världsspråk» utan endast ett »internationellt hjälpspråk».

*Världsspråk
eller inter-
nationellt
hjälpsspråk.*

Mången ansluter sig till denna uppfattning av övertygelse, måhända oftast under intryck av de stora svårigheterna i begynnelsen. Folkförbundets sekretariat skattar ock i ett uttalande åt denna försiktighet, ehuru framställningen i övrigt ser mot framtiden.

Opportunisterna åter äro instinktivt angelägna att inför de mäktiga motståndarna framhålla, att det visst icke är fråga om att stöta sig med fördomar eller att göra saken ordentligt och bra. Ingen god sak främjas dock genom att förnekas i sitt väsende. Världsspråket kommer en gång såsom en med tiderna alltmer översvallande verklighet. Då blir det säkerligen icke bara något hjälpspråk utan ett levande språk likaväl som modersmålen och högt skattat såsom en andlig nödvändighet för en enad mänsklighet.

Det kan synas likgiltigt, vilken benämning väljes nu, blott saken kommer i gång. Begagnas emellertid ordet hjälpspråk, tro en del motståndare, att det endast är fråga om ett konstspråk och icke om ett nationalspråks upphöjande till världsspråk. De finna däri en anledning att undandraga sig medverkan även till ett förutsättningslöst övervägande, som dock måste omfatta även det senare alternativet.

Rätta förhållandet är, att även ett visst nationalspråk, antaget som världsspråk, ej kan bli annat än ett hjälpspråk för dem, som ej hava det till modersmål. Ja, det bliver i ännu högre grad ett hjälpspråk än konstspråket och hotar att förbliva så i alla tider. De flesta människor, som ej hava

det till modersmål, bliva nämligen hjälplösare med detta språks begagnande såsom svårare och dyrbarare att inlära. Det kan till och med inträffa, att det icke hjälper dem alls.

Världsspråkets
uppmarsch.

Världsspråkets uppmarsch mot sina motståndare i regeringar, folkförbund, partiledningar och intellektualisternas i ämnet oupplysta massa är på väg. Utgången är viss, åtminstone får man hoppas det. Det gäller endast, hur länge motståndet skall få uppskjuta denna befrielse för folken. Rapporten från folkförbundets sekretariat giver en skildring om esperantos utbredning, vilken vida överträffar alla andra konstspråk i aktualitet. Ido kommer därefter men långt efter. Tyvärr har jag icke varit i tillfälle att inhämta någon statistik om ido. Dessutom finnas många andra nya världsspråkssystem, som huvudsakligen representeras endast av sina uppfinnare. De utgöra dock bevis för behovet och det mångskiftande intresset för att avhjälpa det.

Till belysning av världsspråkrörelsens frammarsch lånar jag exempel från folkförbundets utredning om esperanto både i detta och följande kapitel. Redogörelsen sträcker sig sålunda i regel ej längre än till juni 1922, kanske icke ens så långt.

Folkförbundets rapport lämnar en närmare redogörelse för esperantorörelsens utbredning i Albanien, Bulgarien, Brasilien, Belgien, Kina, Spanien, Finland, Frankrike, Storbritannien, Italien, Japan, Nederländerna, Portugal, Schweiz, Tjeckoslovakiet, Tyskland, Ungern, Ryssland och Sibirien. Dessa redogörelser äro icke minst intressanta genom de upplysningar, som erhållas om många regeringars stora sympati även i handling för världsspråkssaken och esperanto. Rapporten omnämner ock, att Samos regering år 1910 införde esperantoundervisning i alla öns folkskolor och att staten Marylands (Förenta Staterna) senat då upptog ämnet på skolprogrammet. Vid den sjätte universella esperantokongressen, som hölls år 1910 i Washington, hade officiella representanter sänts från regeringarna för Brasilien, Ecuador, Förenta Staterna, Guatemala, Kina, Spanien, Honduras, Costa Rica, Mexiko, Persien, Ryssland och Uruguay. Sedan 1918 har Newyorks handelskammare givit esperantoundervisning vid sina kurser.

Det är nedan omnämnt, hurusom folkförbundets andra kommission erfarit av förbundets representanter från Kina och Persien, att en omfattande folklig rörelse för ett världsspråk utbreder sig i *Asien*. Enligt förbundets rapport uppfördes i Kina esperanto år 1911 genom ministeriell skrivelse på seminariernas schema. En nationell undervisningskonferens uttalade sig 1921 för ett allmännare tillämpande av förordningen om esperanto i alla elementarskolor. Esperantoundervisning gives i universitetet i Peking och vid åtskilliga tekniska skolor. I Japan har parlamentet behandlat två framställningar av framstående universitetsprofessorer och diplomater, vilka begärde esperantos upptagande på skolornas program. Den andra

framställningen mottogs gynnsamt, och undervisningsministern anbefalldes att vidtaga nödiga åtgärder. Rapporten redogör för resultatet. Det anmärkes, att finske ministern i Japan, Ramstedt, använder esperanto för att hålla föredrag om sitt land i de förnämsta städerna.

Rapporten innehåller i övrigt bland annat följande redogörelser:

»Enligt det ofullständiga statistiska material, vi lyckats hopbringa, ha över hela världen sålts omkring 4 miljoner esperantoläroböcker och nära 700,000 vuxna ha genomgått esperantokurser. Om vi medtaga de barn, som fått esperantoundervisning i skolorna, måste detta antal under år 1922 ha ökats med omkring 100,000, och det är anledning att tro, att denna ökning skall bli större med varje år.

Å andra sidan torde kriget och den genomgående höga dödligheten ha till omkring hälften reducerat antalet esperantister, som funnos 1914. Det är därför ganska svårt att angiva även en tillnärmelsevis riktig siffra för den nuvarande esperantopubliken. Det är troligt, att av hundra personer, som lärt sig språket, knappast ett halvt dussin äro medlemmar i esperantoföreningar. Totalsiffran på utlänningar, som tillhöra engelska och franska klubbar i utlandet, är icke heller så stor. I många städer är detta antal långt mindre än antalet aktiva medlemmar i de lokala esperantoföreningarna, vilket ofta uppgår till 150 à 200. Endast de mest entusiastiska bli medlemmar, och det nationella esperantoförbundet omfattar blott dem, som vilja göra propaganda.

Esperantos praktiska nytta förhöjes genom *den märkliga organisation, som under namn av Universala Esperanto-Asocio är utbredd likt ett spindelnät över alla fem världsdelarna* och har officiella ombud i ett tuseantal städer i 39 länder. Varje år utsänder den en årsbok med en alfabetisk förteckning på dessa städer och representanter. Dessa senare, som tjänstgöra som ett slags esperantokonsuler, meddela alla slags upplysningar, som kunna begäras, förmedla affärstransaktioner o. d., taga hand om resande och tjänstgöra som förare åt dessa.

Ett exempel. Represesentanten i en helt liten stad fick på en månad 72 esperantobrev från 26 olika länder. Han lämnade kommersiellt biträde i 22 fall, och han besvarade 3 förfrågningar av turister, 2 beträffande hotell, 4 beträffande levnadskostnader, 5 angående skolor, 2 rörande internerade och försvunna personer, 3 rörande lagar och rösträtt och 7 förfrågningar angående arbets- och levnadsförhållanden. Han mötte 18 personer vid stationen och visade 12 omkring i staden.

En medlem av U. E. A. kan genom årsboken erhålla upplysningar från alla länder och komma i förbindelse överallt genom korrespondens och resor. Om han vänder sig till U. E. A:s representant i en stad, kan denne föra honom tillsammans med esperantister ur olika kretsar, även om språket icke allmänt talas i staden. Flera fall ha meddelats oss, då föreläsare ha rest omkring och talat på esperanto i många städer för en åhörarskara på 100 till 2,000 personer.

Det är självklart, att om esperanto undervisades i alla skolor, skulle de, som talade detta språk, förstås överallt av hela befolkningen, under det att för närvarande endast en mycket ringa del av folket använder det. Det måste emellertid erkännas, att redan under nuvarande förhållanden detta språk kan vara till mycket stor nytta, tack vare nämnda praktiska organisation och det faktum, att det är utbrett till nästan alla länder i världen.

I nästan alla städer i världen finns det personer, som kunna esperanto. En köpman i en liten stad i Sverige, som får ett brev på esperanto från Brasilien eller Japan, kan säkert lättare få detta översatt på platsen än om det vore skrivet på portugisiska eller japanska.

Ett cirkulär eller en broschyr på esperanto kan spridas över hela världen för en ringa kostnad, utan att man behöver besvara sig med att översätta dem till 20 eller 30 olika språk och skaffa distributörer i de olika länderna. Nästan alla *internationella varumässor* annonsera på esperanto i främmande länder och finna det lönande att trycka sina kataloger på detta språk. Så sker vid utställningarna eller mässorna i Paris, Lyon, Leipzig, Frankfurt, Basel, Padua, Lissabon, Bordeaux, Breslau, Barcelona, Malmö, Prag, Wien, Reichenberg och Helsingfors. Alla dessa använda bland annat esperanto för korrespondens och 7 av dem ha nu särskilda esperantoavdelningar.

År 1921 gjorde Internationella arbetsbyrån ett litet experiment. Den utgav på esperanto tre rapporter över sitt arbete och organisation och lät dessa utdelas genom U. E. A. Resultatet blev 219 artiklar om byråns arbete i de dagliga tidningarna på 21 språk, som i urklipp sänts till byrån. Sedan dess besvarar Internationella arbetsbyrån på esperanto de brev, som den erhåller på detta språk, därtill manad av ett beslut i denna riktnig av tredje internationella arbetskongressen på förslag av franska ombudet Justin Godard och japanska ombudet Matsumoto.

Brasilianska regeringen utgav på esperanto de officiella dokumenten vid hundraårsjubileet och världsutställningen. Framför oss ligga kataloger på esperanto från *handelshus av alla slag i alla länder*. Esperanto har redan uppmärksamrats av *handelskammarna* i Paris, Beauvais, Béziers, Calais, Grenoble, Le Creusot, Lyon, Limoges, Mâcon, Moulins, Saumur, St-Omer, Le Tréport, Tulle och Tarare (Frankrike), Lausanne och Locarno (Schweiz), London, Bath, Barnsley, Plymouth (England), Dresden, Königsberg, Leipzig, Nürnberg, Potsdam (Tyskland), Krakau (Polen), Cluj (Rumänien), Brünn, Budejovice, Hradec Králové, Olomouc och Reichenberg (Tjeckoslovakiet), Barcelona och Huesca (Spanien), Sofia (Bulgarien), Budapest (Ungern), Turin (Italien), Tokio och Jokohama (Japan), Los Angeles, New York och Washington (Förenta staterna), Rio de Janeiro (Brasilien). Franska handelskammaren i London, Franska kommittén för Internationella handelskammaren, Brasilianska handelsförbundet och Australiska handelsresandekongressen ha vidtagit åtgärder för att stödja esperanto. Det finnes särskilda föreningar för spridande av esperanto inom handelsvärlden i Argentina, Australien, Österrike, Belgien, Frankrike, Tyskland, Storbritannien, Ungern, Japan, Förenta staterna, Portugal, Sverige och Schweiz. En internationell handelstidning på esperanto, *Komerca Revuo*, utgives i Zürich.

För turiständamål ha beskrivningar över nästan alla betydande städer i världen samt illustrerade resehandböcker över Touraine, Bosnien-Herzegovina, Algeriet, Oberland och Skottland etc. utgivits på esperanto av turistföreningar eller lokala sammanslutningar. Den viktiga roll Touring Club de France spelat för införandet av esperanto i Frankrike är välbekant. I oktober 1921 antog Tjeckoslovakiska turistförbundet esperanto för sin utrikespropaganda. Motsvarande förbund i Finland har gjort detsamma och järnvägsstyrelsen i detta land har använt esperanto i sina tidtabeller. I Tjeckoslovakiet bjuder järnvägsstyrelsen vissa fördelar i form av lönetillägg åt tjänstemän, som tala detta språk.

Internationella organisationer och byråer äro alldeles särskilt intresserade

för spridningen av ett hjälpspråk; esperanto har antagits eller anbefallts av ett flertal sådana.¹

Inom de flesta av dessa organisationer är bruket av esperanto en nyhet. Å andra sidan finns det internationella sammanslutningar, som äro helt och hållet baserade på esperanto och som publicera sina tidskrifter och sina meddelanden uteslutande på detta språk. Det är esperantoförbunden för vetenskapsmän, författare, lärare, jurister, läkare, kemister, järnvägsmän, ämbetsmän, posttjänstemän, polismän, arbetare, katoliker, fritänkare, präster, boyscouter o. s. v. Inom dessa organisationer har utvecklats bruket av esperanto som kongressspråk. Föreläsningar på esperanto hållas vid internationella universitetet i Brüssel. År 1920 bevistade talrika hörorarskaror de på detta språk hållna föreläsningarna av professor Vanverts från universitetet i Lille över »Behandling av kräfta» och av dr Corret om trådlös telegrafi.

Det är eget att iakttaga, hurusom *efter 1905 esperanto blivit nästan mera ett talat än skrivet hjälpspråk*. Bortsett från esperantisternas världskongresser i Boulogne, Genève, Cambridge, Dresden, Barcelona, Washington, Antwerpen, Krakau, Bern, Haag, Prag och Helsingfors, som bevistats av ett till två tusen personer, hålles varje år en hel rad av internationella eller lokala kongresser, ofta med ett stort antal deltagare, vilka endast använda esperanto.

Vi hava bevistat en kongress, *Internationella skolkonferensen* i Nationernas förbunds sekretariat, vid vilken diskussionen fördes på esperanto. Vi frapperades högeligen av den lätthet och snabbhet, varmed representanterna från alla länder uttryckte sina tankar och förstodo varandra; diskussionen behövde icke avbrytas för tolkning. Ända till 32 talare kunde uppträda vid ett sammanträde, och på 3 dagar utfördes ett arbete, som skulle ha erfordrat 10 dagar under en vanlig konferens med flera officiella kongressspråk. Naturligtvis kan man av uttalet gissa sig till vissa representanters nationalitet, men det gäller icke de flesta, ty *uttalet av esperanto tyckes likna italienskan däruiti, att det blir mera enhetligt och lättare förvärfvas av alla nationaliteter än t. ex. franskan och engelskan*. Den, som utan att veta om någonting, kom in i kongressrummet, kunde tro, att diskussionen försiggick på portugisiska eller rumäniska.

Stämningen av enhet och jämlikhet vid ett sådant sammanträde med ett gemensamt språk är mycket egendomlig och påfallande. Alla äro jämställda i fråga om uttrycksmedel, så att representanten från Peking eller Haag kan uttrycka sig med samma kraft som kollegorna från Paris eller London. Somliga talare uttrycka sig på esperanto med stor vältalighet. Det ständiga bruket av esperanto som talspråk har icke varit utan inflytande på skriftspråket, som blir alltmer böjligt. Syftet med ett internationellt

¹ Världsförbundet av internationella föreningar, Internationella Röda-korskommittén, Internationella Farmaceutiska förbundet, Internationella alliansen av Kristliga föreningar för unge män, Internationella bibliografiska institutet, Internationella förbundet för kvinnans rösträtt, Hattmakarnas internationella förbund, Diamantarbetarnas internationella förbund, Internationella goodtemplarorden, Internationella katolska förbundet, Katolska internationella ungdomsförbundet, Frimurarnas internationella byrå, Internationella fredsbyrån, Vita korsets internationella fredsförbund, Kvinnornas världsunion, Internationella förbundet för folkens rättigheter. Vidare tillåta följande organisationer esperanto i sin korrespondens eller vid sina sammanträden: Internationella byrån för infödningsskydd, Internationella byrån för nya skolor, Internationella byrån för spiritism, Internationella förbundet för mekanoterapi, Post-internationalen, Internationella kongressen för moraluppfostran, Internationella universitetet, Internationella folkuniversitetet, Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, Internationella förmedlingsinstitutet, Internationella arbetsbyrån har redan nämnts.

språk är visserligen icke litterärt, men det bör vara möjligt att uttrycka sig elegant och stilfullt.

Esperantobiblioteket i centralbyrån i Paris innehåller 4,000 volymer och U. E. A:s bibliotek i Genève 3,200. Sedan 1920 utkommer i genomsnitt varannan dag en ny bok på esperanto över vetenskapliga eller annat ämne. Läseböcker och lexikon finnas på engelska, arabiska, armeniska, tjeckiska, bulgariska, danska, estniska, finska, franska, tyska, grekiska, kimriska, hebreiska, spanska, holländska, ungerska, isländska, italienska, japanska, georgiska, kataloniska, kinesiska, kroatiska, latin, lettiska, litauiska, norska, polska, portugisiska, rumäniska, ryska, ruteniska, ukrainska, serbiska, slovakiska, slovenska, svenska, turkiska och visajiska (på Filippinerna).

Tekniska lexikon ha utarbetats för anatomi, kemi, matematik, navigation, musik, fotografi, farmaci, filateli och ornitologi samt en encyklopedi och en allmän teknisk och teknologisk ordbok.

Den esperantistiska tidningspressen omfattar cirka 100 tidskrifter och tidningar, utkommande 1—4 gånger i månaden, vilka antingen behandla speciella fack eller allmänna frågor rörande esperanto, eller också äro ämnade att upplysa främlingar om ett visst lands kultur och natur. En särskild tidskrift för de blinda utgives på blindskrift, vilken torde vara den mest spridda av alla sådana, då den läses i alla länder.¹

De flesta esperantotidningarna innehålla annonser, vilket visar, att i viss mån även handeln och näringarna begagna sig av detta språk.

Sålunda existerar en grupp människor, som med fördel använder ett neutralt internationellt språk för sina gemensamma strävanden, sin korrespondens och sina resor. Det har krävts nära nog ett halvt århundrade för att bilda denna levande grund.

Språket är en stormakt, och Nationernas förbund har allt skäl i världen att med särskilt intresse följa utvecklingen av esperantorörelsen, vilken, om den skulle vinna större spridning, en dag kan leda till betydande resultat för världen i moraliskt avseende.»

Undervisningsresultatet.

Om resultatet av undervisning i esperanto meddelas i motiven till folkförbundets rapport bland annat följande:

»Sekretariatet har erhållit synnerligen *intressanta rapporter från flera undervisningsministrar* beträffande de resultat, som vunnits vid undervisning i esperanto inom skolorna. Ett viktigt dokument har tillställts oss av brittiska regeringen (skolöverstyrelsen), vilken besvarade vår enquête med att insända två rapporter avgivna särskilt för ändamålet och oberoende av varandra av tvenne statens skolinspektörer. På grund av svårigheter att genom utdrag noggrant återgiva innebörden av detta brittiska yttrande ha dokumenten in extenso bifogats denna rapport; de förtjäna ett ingående studium (se bil. 3).

De rapporter, vi mottagit från andra undervisningsministrar, bekräfta och

¹ Antalet blinda inom varje folk är jämförelsevis litet, och de på blindskrift utgivna böckerna äro mycket stora och dyra att trycka. De blinda, som tillhöra de små nationerna, ha därför föga litteratur och obetydliga möjligheter att lära sig främmande språk. Man undervisar dem i esperanto vid blindinstitutet i nästan alla länder och de sammansluta sig för att draga fördel av en tidning och ett gemensamt bibliotek på esperanto. De korrespondera också från land till land och hålla t. o. m. kongresser på esperanto. Nationernas förbunds v. generalsekreterare bevistade i Prag ett internationellt möte av blinda, och flera av dem uttryckte sin glädje över att genom användningen av esperanto kunna skaffa sig en allmännare synkrets.

styrka de synpunkter, som framläggas i nyssnämnda dokument.¹ Flera av dessa rapporter betona det moraliska inflytande, som utövats på barnen genom korrespondens med barn i andra länder och genom bruket av esperanto, som utvecklar deras intressen för främmande nationer, deras lust för geografi och historia och ofta även en stämning av solidaritet med den övriga världen och vilja till arbete för denna, varpå märkliga exempel meddelats oss. Många lärare begagna sig av esperantolektionerna för att intressera barnen för Nationernas förbund och dess ideal av världsfred och samarbete.

Vid den *internationella skolkonferensen*, som sammanträdde i sekretariatet, påpekade italienska och skotska skolmän, att *den stora massan av fattiga barn* icke kunna hoppas att få studera främmande språk, och att det ingav dem en känsla av glädje och stolthet att åtminstone kunna skriva och tala esperanto, vilket giver dem en vidare syn på världen. I Milanos folkskolor fingo barnen läsa antologier med fabler och legender från olika länder. I Tjeckoslovakiet utbyta barnen frimärken, teckningar, beskrivningar och kartor med barn från andra länder. De förklarade för varandra stavningen o. s. v. i sina respektive modersmål.

Orientalens representanter framhöllo, att esperanto gav lärjungarna i deras länder en förenklad typ för de europeiska språken, vilken utgjorde en nyckel till förståelse av de andra. En ung kines kan lära sig esperanto på två år, under det han behöver sex för att lära sig engelska och ännu längre för franska. Studenter, som sändas till det fransk-kinesiska institutet i Lyon, lära sig mycket snabbt franska utan andra förkunskaper än esperanto.

I de flesta fall har det *visat sig fördelaktigt att undervisa esperanto i de sista klasserna i folkskolan som första främmande språk*; lärjungar, som icke kunna fortsätta sina studier, äga då åtminstone kunskaper i ett andra språk, som kan bli dem till praktisk nytta. De som kunna fortsätta i de högre skolorna ha i studiet av esperanto fått en förvägning på sin förmåga att tillägna sig främmande språk. De som ha särskild fallenhet för språk ha fått en god första träning, och de som visat sig icke äga sådan fallenhet kunna resolut ägna sig åt andra studier, som bättre lämpa sig för deras begåvning. Tid vinnes i båda fallen. Detta är de slutsatser man kommit till på internationella skolkonferensen i Genève.

Vad de vuxna beträffar, uppgiva de ministeriella rapporterna, att i de slaviska, tyska och romanska länderna de offentliga kurserna i esperanto omfatta 20 till 30 lektioner, i orienten 50 till 60 lektioner. I Tyskland och Spanien, där det finnes många arbetarkurser, ha kroppsarbetare, som endast känna sitt modersmål, lyckats lära sig esperanto under en vinterkurs på 2 timmar i veckan. Naturligtvis beror resultatet på lärjungens intelligens och arbetsfart. Somliga esperantister begå det felet att överdriva språkets lätthet. Det kan emellertid *fastslås som en absolut sanning, att esperanto är 8 eller 10 gånger lättare än varje annat främmande språk och att det är möjligt att lära sig tala detsamma utan att lämna sitt eget land.* Detta är i ock för sig ett mycket beaktansvärt faktum.»

¹ Svaret från lettiska regeringen konstaterar: Genom studiet av esperanto lära sig lärjungarna den allmänna byggnaden av de indo-europeiska språken. Eftersom esperanto är ett strängt logiskt språk, bidrager det t. o. m. mera än latinet till att utveckla logiskt tänkande. Två lektioner i veckan under en tid av sex månader erfordras för att ge lärjungarna tillräckliga kunskaper i esperanto och lära dem bruka detsamma. Man har konstaterat, att studiet av esperanto underlättar inlärandet av tyska, franska och engelska.

Initiativ i
England.

Ovan har diskuterats, huruvida till världsspråk bör väljas ett gammalt nationalspråk eller ett nybildat världsspråk. Anhängare av den förra utvägen pläga oftast förorda engelska. Den föreställningen gör sig därvid någon gång gällande, att brittiska riket aldrig skulle biträda något annat världsspråk än sitt eget. Det kan då vara skäl att låta engelsmännen själva svara på den frågan.

Ett sådant svar ligger i det faktum, att *undervisning i esperanto är införd mångestädes i engelska skolor*, även de offentliga, och detta i en omfattning, som knappast lärere förekomma i något annat land. Resultatet av denna undervisning och de engelska barnens korrespondens på det inlärdade språket med skolbarn i andra länder ha som sagt givit uppslag till rapporter och intressanta framställningar, som vitsorda det goda resultatet.

Folkliga organisationer finnas för både esperanto och ido (sid. 10).

Den *engelska regeringen* (Asquith premiärminister) tillsatte för åtskilliga år sedan en *kommitté* för utredning om den ställning, som studiet av moderna språk intog i Storbritanniens undervisning m. m. (moderna språkkommittén). Kommittén avgav år 1918 ett utlåtande. I detta förordades bland annat en utredning genom en tillsatt kommitté angående konstgjorda språks möjligheter och önskvärdheten av att uppmuntra utvecklingen och användandet av ett sådant språk (jmf. sid. 31). På en interpellation i parlamentet, om kommittén tillsatts och frågan kunde ordnas inom närmaste tiden, svarade finansministern (Bonar Law), att utlåtandet vore under övervägande.

Enligt beslut vid sitt årsmöte 1918 ingick brittiska esperantosällskapet till premiärministern (David Lloyd George) och utrikesministern (Arthur James Balfour) med en framställning. Det meddelades, att sällskapet med intresse tagit kännedom om förslaget till ett nationernas förbund. Det vore nödvändigt, att ett dylikt förbund finge ett officiellt språk. Vart och ett av de nationella språken vore olämpligt, då dess antagande skulle kränka nationalkänslan och dymedelst vara till förfång för förbundets framgång. För en gång skull vore av nöden, att ett neutralt språk valdes. Det neutrala språket esperanto vore beundransvärt lämpat för ändamålet på grund av dess precision, regelbundenhet, vitt spridda användning och den lätthet, varmed det kunde tillägnas. Sällskapet hemställde därför, att den av regeringens moderna språk-kommitté förordade utredning måtte erhålla instruktion att avgiva utlåtande angående esperantos lämplighet såsom meddelelsemedel i diplomatiska angelägenheter och särskilt såsom nationernas förbunds officiella språk.

Hur det sedan avlupit, har jag ej kunnat utröna. Det är icke sagt, att en engelsk partiregering tog saken lika oväldigt som den sakkunniga granskningen, helst vid den tiden fransk propaganda för franska språket började drivas ganska kraftigt.

Engelska *undervisningsministeriet* avgav ett yttrande med anledning av den cirkulärskrivelse, som år 1922 avläts till regeringarna från folkförbundets sekretariat för erhållande av upplysningar i ämnet. I yttrandet säges bl. a.:

»Barn, som läsa esperanto, förbättra även sin stil i engelska, d. v. s. uttrycka sig själva med större precision och tydlighet. Det finnes ingen anledning att betvivla detta påstående, ehuru det torde vara svårt att vetenskapligt bevisa det. På det hela vill det synas, som om esperanto för närvarande har litet värde för affärsvärlden, men ganska stort kulturellt värde, varav fullt bruk ännu icke gjorts, och ett mycket ansevärt värde som ett medel att förbättra engelskan. Det tilltalar barnen, till och med tröga sådana, och barn med medelmåttig begåvning kunna på två år inhämta kunskaper tillräckliga för praktiska behov. Allt detta synes väl motivera en fortsättning med de nuvarande experimenten.»

Det framstående *engelska vetenskapssamfundet* tillsatte en kommitté för undersökning av frågan om ett internationellt hjälpspråk. Denna kommitté omfattade elva personer och bestod av filosofie doktorer, professorer m. fl. I ett utlåtande år 1921 kommo kommitterade till följande slutresultat:

»Latin var för svårt och kunde därför icke komma i fråga. Antagandet av ett modernt nationellt språk skulle medföra oförtjänta fördelar och uppväcka avundsjuka. Därför vore ett uppfunnet språk det bästa. Esperanto och ido voro båda lämpliga, men kommittén var icke förberedd att avgöra mellan dem.»

I ett nytt utlåtande år 1923 uttalade sig kommittén emellertid för esperanto särskilt därför, att det var mera utbrett.

Kommittén yttrade sig berömande om engelskan i flera avseenden. Den anförde emellertid:

»*Ett nationalspråks svårigheter* i uttal, ordförråd, oregelbundenhet, idiommer etc. *förhindra dess behärskande i andra länder* av andra än en liten minoritet. Ett nationellt internationellt språk är en motsägelse i uttryckssättet. Det allmänna antagandet av *en nations språk skulle giva denna nation ett världsinflytande*, till vilket de andra ej skulle beredvilligt samtycka. Franska, spanska, engelska, tyska och andra språk hava alla ivriga förspråkare. Denna lösning innebär således ett obegränsat antal lösningar, ömsesidigt förstörande varandra.

Engelskan lider icke endast av ovannämnda olägenhet, utan den är vidare nedtyngd ('handicapped') av *kaotisk (oregelbunden) stavning*. Dess förespråkare, som erkänna detta, kräva reformerande stavning som nödvändighet, men äro oense om vilka reformer, som böra antagas, och hur de skola framtvingas. Dessutom om engelsk stavning skulle göras ljudenlig (fonetisk), skulle det medföra ännu mera svårigheter för genomsnittseuropéen, emedan språket då bleve mindre internationellt. *I bästa fall tager det tjugo gånger så lång tid att lära engelska ofullständigt som att behärska esperanto grundligt. Varför begära att för vår bekvämlighet större delen av människosläktet skulle studera tjugo gånger längre tid endast för att lyckas komma i förbindelse med sina medmänniskor mindre fullkomligt.»*

»De förnämsta skälen till förmån för engelskans antagande äro: 1) Det är redan vitt utbrett och utvecklas naturligt. 2) Dess grammatik är relativt enkel och dess ordförråd rikt.

Däremot tala: a) Dess antagande skulle förläna stora politiska och vissa andra fördelar för de engelsktalande folken och skulle väcka andra nationers

avundsjuka. b) Både stavning och uttal äro svåra. c) Frånvaron av böjningar, bindestreck etc. giver upphov till tvetydighet». (se ock sid. 10).

Folkför-
bundet.

Allt sedan sitt grundande har folkförbundet mottagit många petitioner till förmån för antagande av ett internationellt språk, och isynnerhet av esperanto. Till dessa petitioner hörde ock den svenska världsspråkskommitténs framställning. *Även från England har riktats till förbundet en framställning* undertecknad av 1,150 personer, medlemmar av parlamentets båda hus, domare, borgmästare, professorer o. s. v.

Dylika petitioner ha emellertid ej upptagits till prövning. Endast regeringarna ha motionsrätt i förbundet. Ibland lärer kunna hända, att representanter för en regering tilltro sig att väcka förslag på grund av sitt uppdrag utan uttrycklig instruktion.

Under delegeradeförsamlingens två första möten 1920 och 1921 inlämnades framställningar, att förbundet skulle förorda allmän undervisning i esperanto uti skolorna, såsom ett internationellt språk. Förslagställarna voro de delegerade för Sydafrika, Brasilien, Belgien, Chile, *Kina*, Columbia, Haiti, Italien, *Japan*, *Indien*, *Persien*, Polen, Rumänien och Tjeckoslovakien.

Den första församlingens andra kommission behjärtade förslaget och önskade, att generalsekretariatet till nästa församling förberedde en rapport. I motiveringen konstaterades de språkliga svårigheter, som reste sig emot direkta förbindelser mellan folken. Det vore en trängande nödvändighet att skapa ett medel däremot till hjälp för ett gott samförstånd mellan nationerna. Kommissionen följde med intresse försöken till offentlig undervisning i det internationella språket esperanto uti de offentliga skolorna. Den hade ock erfarit av förbundets representanter från Persien och Kina, att en omfattande *folklig rörelse utbredde sig i Asien för ett internationellt språk*.

Den första delegeradeförsamlingen ansåg det vara för tidigt att ingå på någon diskussion. Den andra församlingen åter uppdrog åt generalsekretariatet den föreslagna undersökningen samt satte frågan på dagordningen för tredje delegeradeförsamlingen. Sedan generalsekretariatets rapport om esperanto såsom internationellt hjälpspråk, dagtecknad den 28 juni 1922, inkommit, beslöt tredje församlingen remittera den till kommittén för internationellt samarbete (Commission de Cooperation Intellectuelle). Kommittén fick i uppdrag att framlägga sin uppfattning om de olika synpunkterna på problemet om ett internationellt hjälpspråk.

I avgiven resolution sade sig nämnda kommitté icke vilja bestrida fördelarna av ett allmänt antagande av ett konstgjort hjälpspråk. Den höll dock före, att alla dess bemödanden borde nedläggas på utbredningen av de levande språken och den moderna litteraturen, vilka företredde efter deras mening ett av de mäktigaste medel att närma andarna, att underlätta samförståndet mellan folken, med ett ord, att förverkliga folkförbundets ideal. Detta beslut fattades med 6 röster mot 1, varjämte 3 ledamöter nedlade sina röster. Kommittén bestod så när som på en

ledamot av vetenskapsmän för det mesta professorer. Samtliga voro européer utom en nordamerikan. Över kommitténs arbeten avlätos rapporter till rådet och församlingen. I rapporten till rådet omnämndes beslutet i språkfrågan, men i rapporten till församlingen omnämndes den ej. Rapporten till rådet »antogs» av detsamma utan diskussion i språkfrågan. Rapporten till församlingen föranledde ej heller någon förhandling.

Den intellektuella kommittén hade omedelbart efter språkfrågan upptagit till behandling ett annat förslag. En delegerad i församlingen för Kina hade föreslagit ett samarbete mellan kommittén och en kongress för moralisk uppfostran. Denna motion hänsköts också till kommittén. Den senare svarade, att den gav sin hyllning åt kongressens uppgifter. Men moralisk uppfostran vore ett område, som föll utanför kommitténs räckvidd (*l'éducation morale est un domaine qui lui échappe*). Den hade för övrigt för ögonblicket ingen förbindelse med någon kongress, och det vore främst med vetenskapliga kongresser, som dylika förbindelser borde inledas.

Frågan om ett världsspråk är en moralisk angelägenhet. Redan därav kan man således förstå, att den icke låg för den intellektuella kommitténs röst. Att regeringsombuden i rådet och församlingen icke heller omfattade ämnet som en hjärtesak, är lika begripligt av enahanda skäl. Franskan såsom dominerande språk har ock djupa försänkningar i förbundet, och kommittén påstås särskilt behärskas av franskt inflytande åtminstone vid nämnda tid.

Frågan har sålunda för denna gång fallit i folkförbundet. Under den upplysningsvecka i fredsfrågan, som ägde rum i Stockholm i början av 1925, interPELLERADES en svensk medlem i delegeradeförsamlingen, fru Wicksell, när frågan kunde väntas återuppkomma. Hon svarade, att endast en regering hade motionsrätt, och att man kunde möjligen vända sig till någon av den mindre ententens regeringar. Sverige, som högeligen behöver ett världsspråk för sitt folk och sitt inflytande, är sålunda ur räkningen.

Folkförbundets femte församling har emellertid den 20 september 1924 uttalat sig för, att förbundets medlemmar giva esperanto samma ställning och förmån i telegrafien och radiotelegrafien som nationalspråken. I stort sett har emellertid generalsekretariatets samvetsgranna och behjärtade uppslag runnit ut i regeringspolitikernas sand.

En annan syn på frågan eller rättare ett annat intresse ligger i den ovannämnda rapport, som avgavs av folkförbundets generalsekretariat under ledning av dess undergeneralsekreterare, doktor I. Nitobe. Denna rapport är grundad på sakkunskap, samvetsgrannhet och medkänsla med mänskligheten. Detta har förundrat mig. Förklaringen ligger kanske däri, att undersökningen är ledd av en Österns son och ej av någon be-

*Folkförbundets
generalsekretariats
rapport.*

fordrad europé. Det är väl första gången, som en universell utredning i ämnet framlagts. I annat sammanhang åberopas delar av motiveringen. På denna plats återgivas rapportens konklusioner så lydande:

»Av den enquête som företagits av generalsekretariatet enligt beslut av folkförbundets andra församling framgår:

1. Lämmande åsido frågan om det diplomatiska språket synes *behovet av ett hjälpspråk göra sig överallt gällande* i och för ett underlättande av de direkta internationella förbindelserna.

2. *Flertalet av de vetenskapliga och kommersiella höga korporationer, som studerat detta problem, giva företräde åt ett neutralt förenklat språk*, som icke skulle föranleda något intrång i de nationella kulturspråkens sekelgamla prestige, och de rekommendera i regel esperanto.

3. *Esperanto synes i själva verket vara ett av de mest fulländade*, sannolikt det enklaste och i alla händelser det mest spridda av föreslagna konventionella språk.

4. Esperanto är väl ägnat att fylla rollen av ett internationellt hjälpspråk, och dess överflödande bruk i skrift och tal sedan trettiofem år tillbaka har givit det *karaktären av ett levande och böjligt språk*, som redan är utvecklat och mäktigt av ytterligare framsteg.

5. Uti esperanto *undervisas obligatoriskt eller fakultativt i allmänna folkskolor eller läroverk uti sjutton stater* på grund av legislativa föreskrifter, ministeriella dekret eller beslut av kommunala myndigheter.

6. Utförda experiment hava ådagalagt, att *esparanto är mycket lätt att lära*, enär europeiska och amerikanska barn inhämta det på ett år med två timmar i veckan och barn i yttersta orienten på två år med samma antal timmar, under det att de behöva sex års studier med 4 à 5 timmar i veckan för att lära ett annat europeiskt språk. För vuxna är den erforderliga tiden mycket kortare: 25 à 40 lektioner äro i allmänhet tillräckliga.

7. Esperanto *överlastar icke skolornas program och konkurrerar icke med de nationella kulturspråken*, enär gjorda rön visat, att det tvärtom underlättar studiet och inbesparar tid såsom en logisk introducering i latinet och de moderna språken.

8. De lärare, som undervisa i esperanto, önska att se *dess stabilitet garanterad genom ett internationellt officiellt erkännande*, som tillåter esperanto-akademien att kontrollera språkets normala utveckling, på samma gång som den fortsätter att bevara dess enhet.

9. Esperantos utbredning betraktas av *många regeringar* såsom ett viktigt framsteg i civilisation, men *dess obligatoriska införande i skolorna beror framför allt på en internationell överenskommelse*, som lämnar garanti för att ett tillräckligt stort antal stater äro beredda att taga samma mått och steg.

10. Österrike, Bolivia, Brasilien, Kina, Danmark, Egypten, Ungern, Japan och Nya Zeeland hava redan officiellt meddelat telegrafunionens internationella byrå sitt samtycke till att giva esperanto vid sidan av de nationella språken tillträde till de internationella kommunikationerna.

11. Användandet av esperanto synes föra med sig *en anda av internationell solidaritet*, helt och hållet i samklang med folkförbundets uppgift.

På grund av dessa konstateranden, som icke inverka på förbundets nuvarande språkliga organisation, skulle förbundets församling kunna tillmötesgå åtskilliga önskningskrav, som så ofta blivit framförda till förbundet från så många håll. Den skulle kunna fästa sina medlemmars

uppmärksamhet på resultatet, som gjorts i skolorna genom de stater, varest det undervisats i esperanto, och uppmana dem att taga under övervägande rekommendationerna från den *internationella konferensen för undervisning i esperanto, vid vilken sexton regeringar voro företrädde*. Den kunde dessutom fästa deras uppmärksamhet på det faktum, att *esperanto är erkänt i olika stater såsom internationellt hjälpspråk för handeln och vetenskapen*, att det redan är *använt av tusentals människor i alla länder* för deras förbindelser i utlandet, och följaktligen skulle man kunna rekommendera dess tillträde till post- och telegraufförvaltningarna vid sidan av de internationella språken. Slutligen skulle församlingen kunna uppdraga åt sekretariatet att fortfarande följa esperantos framsteg och avgiva rapport därom.»

Det är bekant, att ett världsspråk alltmer användes i handeln och industrien. Esperanto användes vid ett stort antal handelskammare, vid handelsmässorna m. m. Paris handelskammare beslöt efter ingående undersökningar den 9 januari 1921 dels införa undervisning i esperanto som frivilligt ämne i sina skolor och dels förordade, att sådan undervisning göres allmän i Frankrike och utlandet samt att alla länders handelskamrar, vilka äro angelägna att underlätta affärsförbindelserna, böra uppmuntra till en snabb spridning av det internationella hjälpspråket.

I folkförbundets rapport förekomma åtskilliga fakta, som ovan återgivits, bestyrkande det logiska och lättlärdas världsspråkets betydelse för handel och industri (sid. 14).

På inbjudan av Paris handelskammare hölls i Paris uti maj 1925 andra internationella konferensen »för användande av esperanto i handel och industri». Den första konferensen, som hölls i Venedig, var besökt av 250 delegerade. Den andra åter av mer än 400 delegerade för olika intressenter. Bland annat voro representerade 171 handelskammare och olika associationer samt *10 officiellt företrädde regeringar*. De senare voro regeringarna i Frankrike, Tyskland, Kina, Spanien, Ungern, Japan, Litauen, Persien, Rumänien och Tjeckoslovakiet. 33 stater voro representerade, nämligen Albanien, Tyskland, Österrike, Belgien, Brasilien, Bulgarien, Canada, Cèlebesöarna, Chile, Kina, Danzig, Spanien, Förenta staterna, Finland, Frankrike, Storbritannien, Grekland, Ungern, Indien, Italien, Japan, Littaun, Marocco, Polen, Portugal, Rumänien, Serbien, Kroatien, Slovenien, Siam, Sverige, Schweiz, Tjeckoslovakiet, Tunis och Turkiet.

Konferensen sysselsatte sig med både allmänna riktlinjer och åtskilliga detaljer för användandet och spridningen av esperanto till gagn för handel och industri. Konferensen gjorde bland annat det uttalandet: att esperanto bör undervisas obligatoriskt i alla handelshögskolor i hela världen och att alla länders handelskammare böra uppmuntra studiet av detta språk. Den franska regeringen tillkännagav genom vederbörande minister på olika sätt sitt stora intresse för saken.

Likaledes är klart, att vetenskapen har behov av ett enhetligt språk för spridning av sina skrifter. Sämst ställda äro vetenskapsmän i ett litet

*Handeln och
industrien.*

Vetenskapen.

land såsom Sverige med en obetydlig spridning av modersmålet. Vetenskapens talan föres emellertid av vetenskapsmännen, vilka äro något annat än vetenskapen. De äro också människor som vi andra. Det är därför icke förunderligt, att även de dela upp sig i två läger, av vilket det ena är intresserat av ett världsspråk och det andra av de vanliga konservativa skälen motsätter sig detsamma.

Av svenska erfarenheter förefaller det, som om intresset för språket vore störst bland naturvetenskapsmännen och minst bland företrädarna för de humanistiska ämnena. Språkmännen uppdelas sig enligt samma erfarenheter i två läger. Av argumenten att döma synas i detta fall liksom på övriga områden motståndarna utgöras av dem, som icke känna till saken och ej anse nödigt att studera densamma. De begagna följaktligen ofta starka ord.

Vid frågans behandling i svenska riksdagen 1912 förebragtes av tillfälliga utskottet jämte motionären en enquête bland professorer. De tillfälliga utskott, som åren 1921 och 1924 inom första kammaren enhälligt tillstyrkte ett svenskt initiativ till undersökning, hade av professor Noreen personligen erhållit en framställning i ämnet. Som bekant anslöt sig Noreen till världsspråksidén och tillika dess förverkligande genom ett nybildat logiskt och lättlärt språk.

*Arbetarna och
medelklassen.*

Till en början föreställde jag mig såsom självfallet, att den moderna arbetarrörelsen livligt omfattar världsspråksrörelsen utan meningsskiljaktighet. Den måste ha behov utav ett världsspråk och tillika ett enkelt och lättlärt språk. Rörelsen var internationell och betonade det genom namnet »internationalen». Dess lösen »proletärer i alla länder förenas eder» syntes i högsta grad uppfordra till att erhålla ett gemensamt språk såsom verktyg. Emellertid saknade idén, så vitt jag vet, förord i Marx' böcker. Dessa sysslade företrädesvis med de materiella faktorerna och gjorde därmed epok för sin tid. De andliga verkligheterna, ehuru likaledes viktiga, kommo därför icke upp på dagordningarna. Således icke heller världsspråket. En del ledande marxister ha därför kanske ej håg eller lust att lyssna till denna nyhet, som ej befinner sig i deras kodex.

Även här blir det således de djupa leden, som av självbevarelsedrift och bildningsintresse måste ta sig an saken. De meniges sunda instinkt och upplevelser gjorde det snart klart för åtskilliga, att de måste söka tillägna sig något överkomligt och på samma gång vittsträvande. Sammanslutningar och enskilda söka därför överallt i världen lära sig esperanto eller ido för att kunna omedelbart komma i förbindelse med andra länder vilka som helst och med deras arbetare för olika praktiska syften. En sådan folkrörelse böra de styrande beakta och hjälpa. Den utgör nämligen uttryck för ett behov.

Transportarbetarnas internationella federation, omfattande omkring två millioner medlemmar, uttalade sig på sin kongress i Hamburg år 1924 för

esperanto som världsspråk. Det skulle agiteras för tanken och införas uppsatser på esperanto i fackorganet. Detta oaktat engelskan just här, åtminstone inom de högre graderna, är ett ganska utbrett meddelelsemedel. En viss tvekan rådde dock hos åtskilliga. Man insåg ett logiskt och lättlärt världsspråks betydelse. Men man kände det vanskliga, nästan hopplösa i enskildes strävanden utan stöd av styrelserna och en obligatorisk undervisning i skolorna.

Vad sålunda sagts om arbetarrörelsen, gäller i tillämpliga delar även småfolket i övrigt och hela medelklassen. Det är genom dessa bemödanden i det tysta, som grunden lägges även till världsspråkets tillblivelse.

Såsom den förenämnda engelska regeringskommittén yttrade, »tarvar ett universalspråk stabilitet, vilken icke kunde ernås annat än genom en vidsträckt internationell överenskommelse». Det är denna handräckning, på vilken världsspråksfolket väntar.

I Sverige liksom i andra länder råder ett livligt intresse bland de enskilda inom arbetar- och medelklassen att på frivillighetens väg söka tillägna sig ett medel för meddelelse med den övriga världen. Tyngdpunkten har även här av instinkt och erfarenhet förlagts på studiet av esperanto eller reformesperanto (ido).

I Sverige.

När jag en gång under krigsåren var anmodad hålla ett föredrag på en bildningsafton, anordnad i Sundbyberg av arbetarnas bildningsförbund, var för aftonen engagerad en ungersk violinspelerska, som nyss anlänt från hemlandet och ej kunde någon svenska. Efteråt var samkväm ordnat i ett angränsande rum. Då jag inträdde där, fann jag den unga främlingen inlåten med två svenska arbetare i en livlig och flytande konversation på ett för mig okänt tungomål. På min fråga vad det var för ett språk svarades, att de talade esperanto. Nyligen berättade jag denna upplevelse för en ledande person inom den interparlamentariska fredsgruppen. Han uttalade då sin förvåning över, att det fanns svenska arbetare, som kunde esperanto. Det hade han aldrig trott. Ett ytterligare exempel således, hur obekant man är i ledande ställningar om det, som borde intressera dem.

I Sverige finnas två esperantoorganisationer, nämligen svenska esperantoförbundet, med omkring 400 medlemmar, samt svenska arbetaresperantoförbundet, med inemot 700 ledamöter. Vardera organisationen har en tidning, som utgår en gång i månaden och tryckes, den förra organisationens i omkring 1,000 exemplar och den senare organisationens i ungefär 1,700 exemplar. Dessutom utgives på privat initiativ »Svensk världsspråkstidning». Inom landet prenumereras även på den internationella veckotidningen för esperanto. Den universella esperantoassociationen i Genève har esperantokonsuler på ett 40-tal platser i Sverige. Deras uppgifter äro ovan (sid. 13) skildrade i återgivna delar av folkförbundets rapport. Såsom i andra länder, enligt vad rapporten vitsordar, utgöra jämväl i Sverige de

organiserade esperantisterna endast ett mindre antal av dem, som studera språket. Hitintills ha omkring 12,000 personer deltagit i organiserade esperantokurser. Omkring 85,000 exemplar läroböcker i esperanto ha sålts.

Vad angår ido, har den sitt internationella högkvarter förlagt till Sverige under ledning av den outtröttliga världsspråksfrämjaren redaktör Per Ahlberg. Denne redigerar härifrån det internationella idoförbundets tidning *Mondo*. En svensk idotidning finnes också. De inom landet organiserade idisterna lära uppgå till inemot 300, vartill även här kommer ett avsevärt antal personer, som ej inträtt i någon organisation.

En neutral kommitté, kallad svenska världsspråkskommittén, tillsattes av ett trettiotal för världsspråksfrågan intresserade svenskar vid ett på mitt initiativ hållet sammanträde den 20 november 1919 i Stockholm. Överläggningen avsåg åtgärder för att åvägabringa en snar lösning. Enhälligt beslöts godkänna syftet. Man ansåg, att anhängare av olika språkssystem borde kunna ena sig i samarbete för gemensamma önskemål.

Förenämnda kommitté bestod av fyra i fråga om språkvalet neutrala personer, (generaldirektören B. Jn Bergqvist, professor G. de Geer, ledaren av arbetarnas bildningsförbunds Stockholmsavdelning Carl Landelius och borgmästare C. Lindhagen, vilken sedermera utsågs till ordförande), fyra esperantister (kamreraren Ad. Larson, redaktören Paul Nylén, läroverksadjunkten Carl Ohlsson och kontorsefven Leander Tell), fyra idister (direktören för Stockholms statistiska kontor doktor J. Guinchard, aktuarien G. Adolf Larson, numera avlidne tandläkaren Sten Liljedahl och rektorn vid Djursholms samskola Herman Söderberg) och två förespråkare för engelskan (roteman Knut Sandstedt och rektorn vid högre lärarinneseminariet, numera professorn i engelska R. E. Zachrisson). Herrar Tell och Larson utsågos till sekreterare. Kommittén tillkallade en representant (skräddaremästare Sven Forshell) för mondalunionen och dess svenska kommitté, som ville skapa ett språk med rötter även i utomeuropeiska språk.

Denna kommitté avgav hösten 1920 ett betänkande, vilket i sina principiella grunddrag utarbetats av herrar Liljedahl och Ohlsson. I detta betänkande enades kommitténs alla medlemmar därom, att det gemensamma målet vore en förutsättningslös internationell utredning och överläggning i och för antagandet genom mellanfolklig överenskommelse av ett världsspråk, avsett att inläras i alla världens skolor. Vid sidan av denna huvudsakliga uppgift för kommittén ansågo sig medlemmarna också böra inlåta sig något på språkfrågan, dock endast frågan, om valet borde stå mellan ett konstgjort eller ett nu talat nationalspråk. Majoriteten ansåg övervägande skäl tala för den förra lösningen. Reservation avgavs i denna del utav herrar Sandstedt och Zachrisson, vilka förordade engelska. Anhängare av olika konstspråk inlåto sig inom kommittén ej på sina meningsskiljaktigheter, utan nedlade vapnen. Detta betänkande är bilagt motionen i första kammaren nr 154 år 1921. Det är även tillgängligt på svenska och franska i

bokhandeln med tillägg av en redogörelse för världsspråksfrågans behandling vid 1921 års riksdag.

Med åberopande av detta betänkande hänvände sig kommittén hösten 1919 med en framställning till nationernas förbund. I denna petition yrkades, att förbundet måtte taga initiativ till en förutsättningslös internationell utredning och överläggning för antagande genom mellanfolklig överenskomelse av ett världsspråk, avsett att inläras i alla världens skolor, ävensom i förekommande fall till åtgärder för inrättande av en internationell världsspråksakademi för övervakande av det antagna språkets utveckling och enhetlighet. Petitionen jämte betänkandet utdelades till medlemmarna i folkförbundets delegeradeförsamling.

Svenska freds- och skiljedomsföreningen har för några år sedan vid ett årsmöte uttalat sig för engelska såsom världsspråk. Initiativtagare var rote-man Sandstedt, som stödde sig på en av honom gjord enquête bland åtskilliga privatpersoner inom och utom Sverige. En och annan svensk fackföreningsorganisation m. fl. ha åter förordat ett logiskt och lättlärt världsspråk, särskilt esperanto. Någon sakkunnig diskussion förekommer väl sällan vid dylika avgöranden! Behovet av ett världsspråk är det avgörande.

Den svenska officiella världen hör ännu till de oförstående. Någon handräkning därifrån såsom i många andra länder har knappast förekommit. Från den 1 november 1926 har telegrafering på esperanto mäst medgivas även för Sverige. En internationell telegrafkongress år 1925 beslöt nämligen ett sådant medgivande för alla länder. En tjeckoslovak hade motionerat om samma rätt för ido, men han tog tillbaka sin motion. Därför kom ido icke med.

Åtskilliga petitioner hava ingivits till regeringarna med begäran om initiativ eller anslag. En sådan framställning skedde bland annat av den ovannämnda svenska världsspråkskommittén, som begärde understöd för sin petition till folkförbundet. Första kammaren uttalade sig för ett sådant understöd, men svenska regeringen tog ej initiativ varken då eller vid andra tillfällen. Vissa svenska delegerade lära i stället motarbetat den i folkförbundet väckta världsspråksmotionen, förmodligen dock utan någon instruktion från regeringen. På detta sätt åsidosättes enligt mångas mening av den svenska utrikespolitiken livsintresset för vårt lilla folk med ett förbisett språk att vinna varaktigt inflytande i världen och större utsikter för befolkningen i gemen.

Frågans behandling hos den andra svenska statsmakten, riksdagen, är icke heller glädjande. Motioner hava av mig väckts även åren 1911, 1912, 1915, 1917, 1919, 1921 och 1924. Det är ett långt kapitel med åtskillig möda och många episoder. En ljusning var första kammarens beslut åren 1921 och 1924. En vädjan till regeringen beslöts förra året med 74 röster mot 48 och det senare med 39 röster mot 38. Majoriteten gick ned sista gången till en röst, sannolikt under inflytande av den sjunkande mentaliteten för dylika frågor, andra kammarens avvisande hållning, mobilisering av flera talare från motståndets

sida och den omständigheten, att talesmän för saken, som yttrade sig år 1921, andra gången icke voro medlemmar av kammaren. I andra kammaren åter gick röstskillnaden tillbaka.

*I svenska
riksdagens
andra kam-
mare.*

Märkligt var emellertid, att andra kammaren bägge gångerna avvisade första kammarens förslag och att den främsta talan däremot fördes av två socialdemokrater Arthur Engberg och Värner Rydén. Vid sådana tillfällen känner jag det bittert att ej hava kvar min gamla plats i andra kammaren för att kunna bemöta dem. Jag får nu i stället falla tillbaka på det otillräckliga tillfället att i denna framställning göra några erinringar.

År 1921 erkände Engberg missförhållandena. Han beklagade, att det internationella språket latinet fick dö ut. Konstgjorda språk hade talaren icke förtroende för, och deras väg var förfelad »vare sig det gäller volapyk eller ido eller esperanto eller vad de nu heta». Det kunde aldrig bli en levande egendom för människorna. Något annorlunda ställde det sig med de stora språken, som användes mest »därute», engelskan, franskan och tyskan. Kände man något av dessa språk kunde man »i regel taga sig fram». Något av dessa språk borde komma in i folkundervisningen, så att där skapades en första möjlighet för efterföljande självstudier. Detta var huvudinnehållet, och på dessa grunder yrkades avslag.

Med den socialdemokratiske talaren förenade sig elva riksdagsmän, tillhörande sju högern, en bondeförbundet, två liberalerna och en vildarna. Måhända kan härav dragas någon slutsats om andra-kammarmajoritetens huvudsakliga sammansättning vid de båda tillfällena.

Talaren kapitulerade således inför världsspråksproblemet, som av honom knappast berördes. Han begärde icke ens utredning om ett nationalspråk såsom världsspråk, ehuru yrkandet omfattade även denna möjlighet. Att folkens stora massa skulle kunna tillägna sig ett av de nämnda språken överallt i världen och därigenom förbrödra sig med de olika ländernas menige, är ju icke riktigt. Talarens program kan väl knappast under över-skådliga tider utmytna annat än i ett kvarstående på det nuvarande tillståndet med dess privilegium för några intellektualister, som hava tillfälle att leva överklassliv »därute». Anspelningen på volapyk m. m. »eller vad de nu heta» visar, att talaren är obekant med denna sak och ej studerat den.

Tror verkligen Engberg, att engelska, franska eller tyska någonsin kunna bli »en levande egendom» för Sveriges arbetare, bönder och övriga stora befolkningslager? Och varför skulle detta tillägnande ske lättare än insikt i ett logiskt och lättlärt språk? Icke heller »tager man sig fram» i något främmande lands folkliv med ett annat främmande lands språk. Med svenska skolkunskaper går det i regel icke ens på lyxhotell eller andra höjdpunkter. En svensk student, första gången ute, kan i regel ej beställa ens en smörgås i London eller en biffstek i Berlin utan särskilda förberedelser. Hur skall det då lyckas för folkskolans lärjungar? Handelskammaren i Paris och franska ministrar, vilka dock grundligt känna sitt privilegierade språk, ha

icke ansett sig kunna taga sig fram med detta språk ens i världens handel och industri. De förordade jämte en myckenhet annat affärsfolk esperanto såsom den oundgängliga utvägen (sid. 23).

Vid 1924 års riksdag vidhöll Engberg sin obekantskap med esperanto och ido, som han tydligen icke heller de sist förflutna tre åren ägnat någon uppmärksamhet. Han beklagade de stackars kineserna, om vilka motionären annars plägade ha stor omvårdnad. De hade icke, sade han, en enda ordrot gemensam med de språk, som talades i Västeuropa och för vilka det följaktligen vore »minst lika svårt att lära sig ett dylikt konstgjort språk». Varför komma med sådana uttalanden, när det ligger i sakens natur och även konstaterats, att det för österlänningar tar många gånger längre tid att lära sig Engbergs krångliga favoritspråk än esperanto eller ido. Österns folk godtaga gärna ett logiskt och lättlärt språk, byggt på det gamla latinska världsspråkets rötter, blott de kunna komma ifrån bördan att behöva lära sig franska, engelska och tyska, med vilka de flesta för övrigt aldrig kunna ens »taga sig fram» (sid. 12, 17, 20, 34).

Kanske menar Engberg emellertid, såsom det verkligen förefaller, att de asiatiska folken kunna lämnas ur räkningen. Han har måhända ofrivilligt låtit av »utvecklingen» överflytta sig till den rustkammare, där ostörd spindelväv breder ut sig över den gamla intellektualismens förvillelse, att Europa är världen, samt Paris, London och Berlin liktydiga med Europa. Mot detta vådliga förtryck av en trehövdad språköverklass och dess vasaller sätta vi stridsropet: proletärspråk i alla länder, förenen Eder. Asiens uppvaknande innefattar ett avskakande även av nämnda ok. Detta kommer kanske en gång att ske med förskräckelse, om det icke ens tillåtes någon »resning» över den fläcka europeiska statskonsten i detta eller andra avseenden.

Engberg tog till utan sakkunskap, att esperantister från olika länder skulle på grund av olika uttal ej förstå varandra. Hur mycket svårare bör detta då bli för olika nationaliteter, som skola reda sig inbördes med Engbergs nationalspråk med deras komplicerade uttal. Med uttalet förhåller sig tvärtemot vad talaren antog. Därom kan också folkförbundets sekretariat lämna besked. I dess rapport läses dessutom: »År 1911 närvaro på kongressen i Antwerpen 800 esperantister från 42 olika nationer. Efter varje anförande på esperanto måste man fråga talaren om hans nationalitet, då det var omöjligt att urskilja densamma». Rapporten tillägger, att enligt erfarenheten äro olikheterna i accent så obetydliga, att det är omöjligt att utskilja den.

Talaren hade denna gång fått klart för sig, att ett nationalspråks upphöjelse till internationellt språk är av politiska skäl omöjligt. Detta kan icke vara annat än riktigt. Till sist återföll talaren i sin förra ståndpunkt, att svenska intresset för världsspråket måste inskränka sig till undervisning i svenska folkskolorna i något av de tre privilegierade språken. Ingen internationell överenskommelse således om en gemensam aktion. Han framhåller blott engelskans lätthet och spridning samt erinrar, att det är

»ett administrativt» språk för femhundra miljoner människor. Man får hoppas, att detta icke betyder ett förord för Indiens inkorporering med England och engelskans utträngande av de indiska språken.

Värner Rydén yrkade år 1924 också avslag. Ett internationellt språk vore opraktiskt. Det fanns särskilt ej någon möjlighet, att engelsmännen skulle gå in på att lära sig det, menade han. Såsom ovan visats ha många engelsmän en annan uppfattning. Även Englands offentliga värld ser, åtminstone understundom, allvarligt på frågan. Den betraktar den såsom en av de mest praktiska angelägenheter, som funnits.

Talaren syntes ock tro, att världsspråkets uppgift var företrädesvis att möjliggöra deltagandet i kongresser. Dess program är tvärtom världsfamnande. Det är ingenting mindre än en andlig nödvändighet för en enad mänsklighet.

Även Rydéns program betyder att lägga armarna i kors och avvakta ödet. Ingen internationell överenskommelse för införandet av ett världsspråk vare sig ett visst nationalspråk eller ett nybildat, logiskt och lättlärt språk, som redan med framgång praktiserats i allt större omfattning. Vår insats skulle begränsas att införa engelska försöksvis i svenska folkskolor. Mot denna, så vitt jag förstår, hopplösa och fattiga kapitulation behöver här allenast åberopas utredningen i denna motion jämte erinringarna ovan mot Engberg. Den senare gav åtminstone klart besked på att även engelskans antagande som världsspråk var av politiska skäl omöjligt. Esperanto eller ido lägga för övrigt ej något hinder att i skolorna eller frivilligt lära vilket nationalspråk som helst. Erfarenheterna från England bland annat lära ju tvärt om, att det logiska och lättlärd språket underlättar ett sådant studium.

Av erfarenhet säger sig Rydén hava funnit, att esperanto eller ido äro »svårare att lära än t. ex. engelska». Vilken överraskande oriktighet! Man hade väl trott, att ostridighet förelåg åtminstone på denna punkt. De ovan återgivna uttalandena vimla av bemötanden mot talaren. Av intresse vore att få veta, vilka övriga nationalspråk enligt talarens erfarenhet också vore lättare. Engelskan åberopades ju endast »exempelvis».

Rydén har även under riksdagen 1925 efter förmåga verkat för att världsspråksfrågan med flera utrikespolitiska spörsmål, som avse att gå något mera till grunden av tingen, måtte slås ned. Förslag hade väckts i interparlamentariska gruppen att framföra bland annat världsspråksfrågan vid interparlamentariska unionens kongress i Washington. I gruppen förde han såsom suppleant i styrelsen dennas talan mot en sådan hänvändelse. Sedan gjorde han vad han kunde för att någon talman för dessa ämnen ej skulle få sändas till kongressen. Vilken som helst annan representation var Sverige värdig utom denna. Någon talan bland annat för första kammarens majoritet och andra kammarens minoritet i världsspråksfrågan borde således ej få föras.

Över denna statskonst vilar, förefaller det mig, något av den gamla munkorgstadsstolta flykt och det sublimesa sorlet av byteshandeln på de politiska marknadsplatserna. Det mörknar över vägarna för världsspråksfrågan.

Rydén bör studera denna mänsklighetens skolfråga, innan han faller om-dömen. Folkförbundets sekretariats rapport, engelska vetenskapssamfundets utlåtande, främmande regeringars ställningstagande, lämna bland mycket annat tillbörlig vägledning. Den främsta vägledningen är dock det inre medvetandet om våra förpliktelser mot jordens alla folk.

Professor Lindskog (konservativ) instämde livligt med Rydén. Han beto-nade bildningssynpunkten. Den svenska arbetarklassens intresse var att fa tillträde till ett främmande språks kultur, litteratur och hela väsen. Detta berövade man den genom att lära arbetarna esperanto eller ido. Det var de tre privilegierade språken, som vore bildningens källa. Talaren instämde ock i Engbergs mening om svårigheterna för olika folk att förstå varandra, om de talade esperanto eller ido. Ehuru språkman nämnde icke heller Lindskog, varför det skulle bli mera begripligt, om man från olika länder talade engelska, tyska eller franska med varandra, trots deras svarare uttal. Det är tidigare angivet, vad erfarenheten har att säga om dessa frågor.

Lindskog slutade med att förklara sig icke älska starka ord och beteek-nade därför världsspråksrörelsen allenast såsom ett vanvett och ett upprörande bedrägeri samt en anslutning till en utredning för en skam, som skulle göra oss löjligen för hela världen. Det är mig bekant, att talaren har en son, som intresserar sig för världsspråksfrågan och har en annan åsikt än sin fader. Detta belyser situationen. Den avspeglar den gamla motsättningen mellan fäder och söner, mellan gammal och ny tid.

Överståthållare Hederstierna fick tillfälle tala 1921 i andra och 1924 i första kammaren. Ingen trodde väl sade han, att t. ex. volapyk skulle kunna bli världsspråk. Omöjligt vore ock, att komma överens om ett levande språk. Frågan vore fullständigt hopplös och kammaren skulle göra sig något löjlig med en skrivelse.

Det är vanligt, att de som äro hopplöst obekanta med saken röra sig med begreppet volapyk, som för länge sedan är avfört från dagordningen. Frågan är icke hopplös för den, som vet och vill någonting. Vad löjet angår, brukar man säga, att den skrattar bäst, som skrattar sist. Hederstiernas inlägg uttryckte dock en sympatiskt uppriktig konservatism. Lidandena måste bestå, därför att de ej kunna avhjälpas.

Det intressantaste med 1924 års debatt i andra kammaren var, att social-demokraterna Engberg och Rydén dock bekämpades av de socialdemokratiska arbetarrepresentanterna Hagman, Sjöström och Eriksson. Man kan förstå, att inför en sådan splittring många, för vilka saken var främmande, ej kände sig beredda att stödja den. Frågan, som föll i kammaren 1921 med 91 ja mot 56 nej, avgjordes negativt även 1924 med 49 röster mot 38.

Den engelska regeringens språkkommitté uttalade, att den stora önskvärd-heten av mera utbredd kunskap och användning av esperanto icke kunde vara att vänta, såvida icke »regeringarna i världen eller i de mest upplysta delarna av världen» enade sig om att tillhandagå med undervisning och understöd till det utvalda världsspråket. Det kan ifrågasättas, huruvida efter

andra kammarens beslut i förening med de svenska regeringarnas och deras delegerades i folkförbundet likgiltighet vårt land kan vara att räkna till de mest upplysta delarna av världen i den mening, den engelska regeringskommittén fattade det.

Interparlamentariska kongressen i Washington 1925.

De privata interparlamentariska sammanslutningarna och deras samorganisationer äro ofta nästan ännu mer än parlamenten själva otillgängliga för en utrikespolitik, som vid sidan av dagsproblemen vill även taga upp de stora realiteterna i livet och se dem in i ögonen. Här saknas nämligen de offentliga institutionernas garantier mot styrelsernas maktutövning och för den enskildes samvetsfrihet. Emellertid måste enligt min uppfattning dylika frågor göra sig påmindas även i sådana församlingar. Den enskilde representanten kan i varje fall icke underlåta att framföra vad han har på hjärtat. I den parlamentariska unionens rapport till unionens kongress i Washington framhölls för övrigt, att »endast genom uppriktighet i diskussionen kunde unionens mål främjas». Denna grundsats tillämpas icke vid kongresserna, åtminstone ej i rimlig utsträckning. Ämnen, som icke stå på det enväldiga rådets dagordning, äro sällan välkomna.

Denna erfarenhet har även världsspråkfrågan fått vidkännas. Det nordiska interparlamentariska förbundets råd har före världskriget mer än en gång förklarat frågan ligga icke ens inom dess befogenhet, såsom ock skedde med spörsmålet om nationernas självbestämningssrätt. Det behövdes ett världskrig för att bryta dessa uppfattningar.¹ Fortfarande lämnar dock förbundet saken utan avseende av bristande intresse. Den interparlamentariska unionens råd och den svenska interparlamentariska gruppens styrelse ställa sig på samma ståndpunkt. Då saken framfördes av mig vid unionens kongress i Bern år 1925, gjordes den dock benäget till föremål för särskild proposition, och den erhöll mot rådets avstyrkande även några röster.

Det var av intresse att utröna, huru saken skulle ställa sig på den nya världens mark. Kongressen var visserligen i allt väsentligt europeisk kongress med samma organisation, ledning och tänkesätt som tillförne. Men någonting kunde kanske tillstöta. Även av den anledningen frambars ånyo motion om en förutsättningslös undersökning av världsspråksfrågan. Det inträffade också något, som nog kommer att främja den även inom unionen. Detta är den nya pilen på bågen.

Sydamerikanerna och centralamerikanerna voro för första gången representerade på unionens kongress. Det spanska inslagets första handling var att fordra, att vid sidan av franska, engelska och tyska även spanskan skulle bli konferensspråk. Även på en fredskongress gäller det sålunda att först skaffa oss privilegier på den övriga mänsklighetens bekostnad. De icke privilegierade språken skulle bli ännu mera utträngda och kongresserna än mer omöjliga att sammanhålla.

Det förelåg nu således motioner i två olika riktningar. Det förspordes,

¹ Se motionen 156 i andra kammaren år 1916.

att rådet tänkte föreslå kongressen att hänvisa de spanska framställningarna till närmare undersökning. Jag anhöll då enträget hos generalsekreteraren att även min framställning måtte behandlas i sammanhang med spanjorernas och likaledes självfallet hänvisas till undersökning. Det blev mig dock klart, att den för framtida slakten enda möjliga lösningen ej skulle vederfaras en sådan rättvisa.

De båda framställningarna framlades också av rådet såsom skilda ämnen. Först behandlades världsspråksmotionen i ett sammanhang med yrkanden om revision av folkförbundets akt och om uppfordran till Nordamerikas förenta stater att ingå i förbundet. Hemställan om skilda propositioner på de olika ämnena lämnades utan avseende. Några röster tillföll dock samtliga kraven, och en tysk delegerad med flera sade mig efteråt, att de funno dessa vara de enda logiska och framtidsmässiga.

Majoriteten följde däremot rådets hemställan, att bland annat världsspråkfrågan skulle redan då avvisas och ej föranleda någon prövning. Samtidigt som denna rådets hemställan delgavs församlingen, betonade generalsekreteraren, att rådet varit enhälligt. I beslutet inom rådet deltog också den belgiske senatoren Lafontaine. Han hade underskrivit och och såsom jag tror främst framfört motionen i folkförbundet om esperanto som världsspråk. Jag anmärkte denna motsägelse och fick icke någon förklaring.

Därefter företogs de spanska framställningarna. Rådet hade här tillstyrkt sakens hänskjutande till rådet för närmare övervägande och detta bifölls följaktligen av församlingen. Jag begärde ordet för erinringar, men generalsekreteraren ansåg, av för mig ej fattbara formella skäl, att det ej kunde beviljas.

Det spanska förslaget kommer nog att föranleda åtskilligt bryderi. Det måste lätteligen draga med sig en diskussion även om världsspråksfrågan. Redan vid kongressen skulle den japanska medlemmen av rådet Kaju Nakamura, enligt vad han vid nedan omnämnda tillfälle meddelade mig, hava uttalat, att om de amerikanska spanjorernas krav bifölles, borde även japanskan bliva kongressspråk. I kölvattnet av detta alternativ komma säkerligen sedan att uppdyka flera pretendenter. Världsspråket blir den enda räddningen, och denna slutsats har Nakamura, såsom vi skola finna, för sin del redan dragit.

En stor tidning Washington Post tog emellertid parti för världsspråksmotionen emot konferensen. I Europa är det endast små tidningar, som intressera sig för saken. Tidningen erinrade om virrvarret av tungomål och det ännu större virrvarret av idéer, som enligt tidningens mening utmärkte interparlamentariska unionen. Den var en bild av Babel. Den framförda idéen om ett världsspråk var vad som framför allt borde främjas. Först då kunde man verkligen börja tala om fred. Folkförbundets verksamhet borde helst inställas, tills ett världsspråk antagits, ty förr kunde nog ej fruktbart verkas för harmoni i världen. En del

amerikanare togo för givet, att världen snabbt skulle erövrats av det amerikanska språket. En blick på interparlamentariska unionen och dess kongress borde taga dem ur deras villfarelse. Tidningen trodde också, att det amerikanska språket var lämpligast. Oundgängligt var dock en internationell överenskommelse om ett världsspråk, vilket tidningen lika med den svenska motionären fann vara »en andlig nödvändighet för en enad mänsklighet» (a spiritual necessity for a united mankind).

Kongressens tillfälliga amerikanska president hade ock skämtsamt utropat vid ärendets behandling: Presidenten förordar det amerikanska språket som världsspråk.

År 1918 yttrade Lenin på min uppfordran till honom att verka för ett enhetligt världsspråk; varför skall det vara endast ett språk, vi hava ju redan tre världsspråk och ryskan blir det fjärde. Under kongressdeltagarnas järnvägsresa från Washington yttrade en fransman under ett samspråk, att han ville hava det franska språket till världsspråk. Jag svarade, att det kunde de svenska bönderna och arbetarna icke lära sig. En närvarande tysk pacifist sporde då, varför de svenska bönderna och arbetarna behövde lära även ett annat språk än sitt eget. Således för de menige finns ingen framtid ens bland fredsfolk, den tillhör fortfarande de privilegierade.

I sex föredrag, som jag höll i Amerika i avvaktan på den svenska båtens avgång, utvecklades, hurusom även engelskan vore otänkbart såsom världsspråk, så vitt jag förstod. Detta dels av politiska skäl, dels såsom alltför svårt även det och dels därför, att det var ett barbariskt språk, emedan det ej talades såsom det skrevs. Vid denna senare erinran skrattade publiken alltid halvt instämmande och på ett ställe applåderade den livligt.

Alla dessa ensidiga krav samt den nuvarande språkliga trängseln i skolorna och livet komma att framtvunga världsspråket. Man ser dessutom av detta virrvarr, att ett logiskt och lättlärt världsspråk är det enda möjliga och ej något krångligt nationalspråk, uppfyllt av godtycke och oregelbundenheter samt tummelplats för politiska särintressen.

Någon vecka efter min hemkomst från Amerika stod en vacker dag den japanske kongressdelegaten Kaju Nakamura i mitt ämbetsrum i Stockholms Rådhus. Så liten är världen. Hans ärende var också sällsamt och hans tal »flöt ljuvare än honung» i mitt tycke.

Nakamura hade, såvitt jag kunnat finna, varit på kongressen de japanska delegerades främste talsman. Han yttrade sig där livligt och oförbehållsamt. Hans ärende var nu att tillkännagiva sin anslutning till min världsspråksmotion. Han ville mota de amerikanska spanjorernas förslag och för sin del försöka göra slag i saken genom att hädanefter arbeta för esperanto som världsspråk. Han hade ock för avsikt att själv lära sig det. Jag måste ovillkorligen komma även till den interparlamentariska unionens nästa kongress, det upprepade han flera gånger, och då ville han hjälpa mig.

Jag sade honom, att jag var mycket glad, men erinrade, att mitt återvändande till nästa kongress var en valfråga, som ej kunde förutses. Emeller-

tid uppmanade jag honom att framträda med en egen självständig motion. Han kunde med ett sådant framträdande giva ett starkt bidrag till att revolutionera världen i denna angelägenhet. Japan var nämligen mäktigt samt högaktat av fruktan för dess inflytande. Nakamura var dessutom medlem av unionens råd och således en auktoritet. Enbart medkänsla med mänskligheten förmådde mindre på dylika kongresser, man skulle därför nog taga större hänsyn till en motion av honom. En sådan motion lovade han också att väcka.

I närvaro av en annan japan, som gjorde sällskap, räckte vi varandra härför handen på ett trofast samarbete. Ett privat avtal har således nu träffats mellan Japan och Sverige att med mildt våld och stor förslagenhet tvinga på en förstöckad mänsklighet denna ofantliga välfärd.

På kongressens dagordning stod märkligt nog också spörsmålet om det parlamentariska systemet, dess kris och botemedlen däremot. Kongressen beslöt att infordra yttranden härom från de interparlamentariska grupperna i de olika parlamenten. Till denna fråga återkommer jag senare utförligt i en annan motion. Mig synes det ådagalägga en brist bland andra i parlamentarismen, om svenska statsmakterna alltjämt undanskjuta världsspråkproblemet, som har så stor betydelse för vårt lilla folk. Ännu vådligare är, såvitt jag förstår, att andra kammaren, folkets omedelbara representation, går i spetsen för motståndet. Då lönar det sig icke vidare att med förtroende vända sig med en sådan livsfråga för vårt folk till dettas statsmakter. Vi ha vunnit en ny erfarenhet om parlamentarismen och få åter mödosamt vända oss till folket med våra böner om misskund med mänskligheten.

Först och sist, genom alla krav, förhoppningar och utredningar går såsom en röd tråd ropet efter ett världsspråk, som antages genom mellanfolklig överenskommelse och inläres i alla världens skolor. Engelska regeringens språkkommitté (sid. 10), det engelska vetenskapssamfundets världsspråkkommitté (sid. 19), folkförbundets generalsekretariat (sid. 22), motion i folkförbundet av delegerade för 14 stater (sid 20), en folklig rörelse i Asien (sid. 12, 17, 20, 34), internationella av många regeringar biträdda kongresser, för ett lättlärt världsspråk i handel och industri (sid. 23) och i skolorna (sid. 15, 17), esperanto och idoorganisationerna, ivrare för engelska såsom världsspråk (sid. 26, 27), svenska skolöverstyrelsens chef (sid. 26), svenska världsspråkskommittén (sid. 26), majoriteter i svenska riksdagens första kammare (sid. 27), alla intresserade hava förordat den mellanfolkliga överenskommelsen såsom en nödvändighet. Trots allt detta motsätta sig majoriteter av övervägande konservativa i andra kammaren under ledning av en socialdemokratisk numera regeringsdelegerad i folkförbundet och en socialdemokratisk f. d. ecklesiastikminister oblidkeligt till och med mellanfolkligt övervägande av det särskilt för vårt folk så trängande behovet av ett världsspråk och alternativa förslag för att avhjälpa det.

Den mellanfolkliga överenskommelsen.

Man kan visserligen fråga med den ovannämnda tyske deltagaren i Washingtonkongressen, varför svenska bönder och arbetare skola behöva lära sig ett annat språk än sitt modersmål. Denna uppfattning bygger på att världssamhället aldrig kommer att kunna styras annat än av en liten privilegierad klass av intellektualister. Man kan också spörja, varför engelska bör bli världsspråk, då däremot talar bland annat, att, såsom folkförbundets utredning vitsordar, »det kan fastslås såsom en absolut sanning, att esperanto är 8 eller 10 gånger lättare än varje annat främmande språk och att det är möjligt att lära sig tala detsamma utan att lämna sitt eget land». Om man emellertid är på det klara med, att det går för sig införa engelska språket i svenska folkskolor och att så bör ske, så förefaller det obegripligt, varför man absolut motsätter sig ett internationellt övervägande om en sådan ordnings genomförande samtidigt i alla länders skolor.

Det kan hända, att om denna väntan på den mellanfolkliga överenskommelsen blir för lång småfolkets språkrörelser mångenstädes vissna bort av brist på näring och tillförsikt att vinna resultat i sitt av de mäktige förbisedda och oftast motarbetade strävande. Någon gång i tidernas längd slår den stora saken dock igenom. Världsspråkstanken är som sagt född med segerhuva.

Yrkande. På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte hos folkförbundet eller annorledes taga initiativ till en förutsättningslös internationell överläggning

1) om behovet, vid sidan av modersmålen, av ett världsspråk, avsett att antagas genom mellanfolklig överenskommelse och inläras i alla världens skolor;

2) om vilket språk bör upphöjas till världsspråk, antingen ett visst gammalt nationalspråk eller ett nybildat världsspråk;

3) om inrättande av en internationell världsspråksakademi för övervakande av det antagna språkets utveckling och enhetlighet.

Stockholm den 1 februari 1926.

Carl Lindhagen.

I n n e h å l l.

	Sid.
Befrielsen	1
Världsspråksfrågans innebörd	2
Motståndet	2
Ett gammalt nationalspråk eller ett nybildat världsspråk	3
Esperanto eller Ido	9
Världsspråk eller internationellt hjälpspråk	11
Världsspråkets uppmarsch	12
Undervisningsresultatet	16
Initiativ i England	18
Folkförbundet	20
Folkförbundets generalsekretariats rapport	21
Handeln och industrien	23
Vetenskapen	23
Arbetarna och medelklassen	24
I Sverige	25
I svenska riksdagens andra kammare	28
Interparlamentariska unionens kongress i Washington 1925	32
Den mellanfolkliga överenskommelsen	35
Yrkande	36